

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

**Negativní fenomény v životě současné společnosti jako
stavební kámen problémově orientovaných románů
pro mládež a mladé dospělé na příkladu analýzy
románů W. Herrndorfa *Čik* a I. Procházkové *Nazí***

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autorka práce: Klára Piskáčková

Vedoucí práce: PhDr. Tamara Bučková, Ph.D.

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji,

že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 14. 4. 2016

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Tamaře Bučkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce a cenné rady, které mi během psaní poskytla.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za velkou podporu a dále především své blízké přítelkyni Daniele Kloudové za obrovskou pomoc během celého bakalářského studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na literární analýzu dvou problémově orientovaných románů pro mládež a mladé dospělé. Jedná se o román německého autora Wolfganga Herrndorfa s názvem *Čik (Tschick)* a román *Nazi (Die Nackten)* české, avšak německy píšící autory Ivy Procházkové. Pozornost je věnována především negativním fenoménům současné společnosti, jakými jsou drogy, alkohol, kriminalita, outsiderství nebo neúplná rodina a jejich odrazu v literatuře pro mládež. Samotná analýza vychází ze shrnutí vývojových tendencí literatury pro děti a mládež v německy a česky mluvících zemích, které je zde také obsaženo. Poznatky této bakalářské práce mohou být využity především při rozboru literárních děl a k prohlubování zájmu o německou literaturu pro mládež a mladé dospělé.

Titul: Negativní fenomény v životě současné společnosti jako stavební kámen problémově orientovaných románů pro mládež a mladé dospělé na příkladu analýzy románů W. Herrndorfa *Čik* a I. Procházkové *Nazi*

Klíčová slova: Literatura pro mládež a mladé dospělé, problémově orientovaný román, negativní fenomény, dospívání, identita, W. Herrndorf, I. Procházková, *Čik*, *Nazi*, outsiderství.

Anotation

Diese vorliegende Bachelorarbeit konzentriert sich auf literarische Analyse von zwei problemorientierten Romanen für Jugendliche. Es geht um den Roman von dem deutschen Schriftsteller Wolfgang Herrndorf *Tschick* und um den Roman *Die Nackten* von tschechischer, aber deutsch schreibender Schriftstellerin Iva Procházková. Die Aufmerksamkeit wird vor allem den negativen Phänomenen gegenwärtiger Gesellschaft gewidmet. Das sind die Drogen, der Alkoholismus, die Kriminalität, das Outsidersein oder die gebrochene oder fehlende Familie. Es wird ihr Abbild in der Jugendliteratur erforscht. Eigene Analyse geht von der Zusammenfassung der Entwicklungstendenzen

der deutschen und tschechischen Kinder- und Jugendliteratur seit den 90. Jahren des 20. Jahrhunderts aus. Die in dieser Arbeit vorgestellten Thesen und Reflexionen kann man im Rahmen der literarischen Analyse und bei der Vertiefung des Interesses an der deutschen Kinder- und Jugendliteratur verwendet werden.

Titel: Negative Phänomene der Realität als Thema der gegenwertigen Jugendliteratur (z. B. Gewalt, Kriminalität, nationale Identität etc.). Analyse und Vergleich ausgewählte Romane gegenwertigen Autoren (Herrndorf - *Tschick*, Procházková – *Die Nackten*).

Schlüsselwörter: Literatur für Kinder und Jugendliche, problemorientierter Roman, negative Phänomene, Heranreifen, Identität, W. Herrndorf, I. Procházková, *Tschick*, *Die Nackten*, Outsider.

Annotation

The bachelor thesis focuses on a literary analysis of the two problem-oriented novels for youth and young adults. It is about a novel of German author Wolfgang Herrndorf that is called *Čik* (*Tschick*) and a novel *Nazi* (*Die Nackten*) of a Czech author who writes in German. Special attention is devoted especially to negative phenomenons of the current society and to their impact in the youth literature, which are drugs, alcohol, criminality, outsiders or non-functional family. The analysis of the two books is based on the developmental tendencies for children and youth in German and Czech speaking countries that is part of the thesis. The findings of this thesis can be used for further literary analysis and for deepening one's interest in German literature for youth and young adults.

Title: Negative phenomenon in the life of today's society as a basis for novels with a particular issue for iouth and children. Illustrated on the analysis of novels: Herrndorf's novel *Čik* and Procházková's novel *Nazi*.

Key words: Literature for young people and young concludes, problém-oriented novel, negative phenomenon, adolescence, identity, W. Herrndorf, I. Procházková, *Čik* (*Tschick*), *Nazi* (*Die Nackten*), outsider.

Obsah

Úvod	8
1. Charakteristika literatury pro děti a mládež	10
1.1 Negativní fenomény současné společnosti jako jedna z vývojových tendencí tematické složky problémově orientovaných románů	10
1.1.1 Vývojové tendence v literárním životě v německy mluvících zemích.....	11
1.1.2 Vývojové tendence v literárním životě v česky mluvících zemích.....	14
1.2 Negativní fenomény současné společnosti jako stavební kámen problémově orientovaných románů pro mládež a mladé dospělé	19
1.2.1 Krátké zamyšlení nad funkcemi literatury ve vztahu k vybraným tématům a dále analyzovaným dílům	19
2. Romány <i>Čik</i> od W.Herrndorfa a <i>Nazí</i> od I. Procházkové	22
2.1 Analýza románu <i>Čik</i> se zaměřením na obrazy dospívání a negativní fenomény současné společnosti.....	23
2.1.1 Wolfgang Herrndorf.....	23
2.1.2 <i>Čik</i>	23
2.1.2.1 Základní seznámení s dějovou linií románu.....	24
2.1.2.2 Komentáře k jednotlivým komponentám románu.....	24
2.1.2.3 Outsideri Maik a Čik jako protagonisté románu (nejen) pro mládež	26
2.1.2.4 Literárně-kritické a čtenářské ohlasy díla <i>Čik</i>	32
2.2 Analýza románu <i>Nazí</i> se zaměřením na obrazy dospívání a negativní fenomény současné společnosti.....	34
2.2.1 Iva Procházková	34
2.2.2 <i>Nazí</i>	34
2.2.2.1 Základní seznámení s dějovou linií románu.....	34
2.2.2.2 Komentáře k jednotlivým komponentám románu.....	35
2.2.2.3 „Problémově nazí“ protagonisté díla <i>Nazí</i> jako hrdinové románu (nejen) pro mládež.....	37
2.2.2.4 Literárně-kritické a čtenářské ohlasy díla <i>Nazí</i>	46
3. Komparace románů	48
Závěr	52
Resümee	54
Seznam pramenů a literatury	57
Přílohy.....	62

Úvod

Předmětem bakalářské práce je analýza problémově orientovaných románů pro mládež a mladé dospělé, na které je ukázáno promítnutí negativních fenoménů společnosti do současné literatury pro děti a mládež. Jedná se o německy psanou literaturu, konkrétně o román německého autora Wolfganga Herrndorfa s názvem *Čik* (v originálním znění *Tschick*). Druhým příkladem je román *Nazi* (v německém vydání *Die Nackten*) od české autorky Ivy Procházkové. Její román vyšel nejprve v Německu a až poté v České republice. Iva Procházková totiž sama píše svá díla v německém jazyce, aniž by je kdokoliv jiný překládal.

Jedním z důvodů pro výběr tématu bylo stále aktuálnější téma vlivu negativních fenoménů současnosti působící na literaturu pro mládež. Tyto negativní vlivy však nepůsobí pouze na dospívající, nýbrž i na ostatní generace, kterých se ale zdánlivě nedotýkají tak silně jako právě dospívajících. Důvod, proč tomu tak je, dále motivuje výběr tématu, čemuž se budu více věnovat v kapitole 2.1 a 2.2. Ačkoliv jsou romány příklady německé a české literatury pro mládež, oba jsou situovány a z větší části se odehrávají v Německu, konkrétně v Berlíně. Česká spisovatelka Iva Procházková žila jedenáct let v exilu v Rakousku a Německu. Byla nejspíše prostředím natolik ovlivněna, že ho promítla i do svého románu. Může tak vnímat interkulturní rozdíly, které jsou také důvodem výběru těchto románů.

Práce vychází z teze, že literaturu lze interpretovat jako specifický obraz společnosti. Dnešní společnost je mnohdy nazývána společností postmoderní. A právě problémově orientovaná literatura staví na negativních fenoménech, které se v této společnosti vyskytují. Nejde jen o extrémní, život ohrožující situace, jakými jsou v mládežnické sféře nejčastěji závislosti nejen na alkoholu, ale také na drogách. Může se jednat i o situace, které se zdají být na první pohled nezávažné. Takovým příkladem je v současné společnosti častá rozvodovost nebo vyčlenění jedince z kolektivu či party. Na tyto problémy bakalářská práce poukazuje detailním představením románů. Obě díla jsou typickými příklady literatury pro mládež a mladé dospělé, ve kterých čtenář objevuje mimo jiné i klasické motivy této literatury. S hrdiny zažívá dobrodružství a nástrahy života a také s nimi řeší problémy spjaté právě s obdobím dospívání. Kromě

toho však romány vykazují typické motivy týkající se problémově orientované literatury. Odráží aktuální společenské problémy, které mají určitý vliv na svět dospívajících. Obrazy negativních fenoménů v románech jsou zobrazeny na příkladech hlavních hrdinů a situací, ve kterých postavy jednají. Na negativní vlivy je v dílech nahlíženo jak z hlediska psychologického, tak sociálního a vývojového. Romány se soustředí především na vývoj hlavního hrdiny.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak se ony negativní fenomény promítají do současné literatury pro mládež a mladé dospělé. K dosažení cíle je zvolena metoda strukturní literárněvědné analýzy právě dvou problémově orientovaných románů současné německé a české literatury pro mládež. Analýza kromě jiného vychází i ze shrnutí současného stavu zkoumání dané problematiky v oblasti německy a česky psané literatury. Srovnání děl jak z hlediska literárního a psychologického, tak interkulturního, ukáže shody i odlišnosti obou románů soustředěných na jeden a tentýž motiv, a to mladou dospívající generaci.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První část je věnována zachycení negativních fenoménů současné společnosti, které literaturu pro mládež ovlivňují a poté působí jako základní kameny problémově orientovaných románů. Dále se v první části zachycují současné vývojové tendence v německé a české literatuře pro děti, a především pro mládež. Část druhá obsahuje samotnou analýzu románů se zaměřením na obrazy dospívání a na již zmíněné negativní fenomény současné společnosti, které se stále častěji do této literatury promítají. Následuje jejich literárně-kritický a čtenářský ohlas a také komparace obou románů.

1. Charakteristika literatury pro děti a mládež

Zkratka LPDM (literatura pro děti a mládež) bývá někdy v českém kulturním prostředí nahrazována obecným pojmem dětská literatura. V německy mluvících zemích je dohledatelná pod zastřešujícím názvem Kinder- und Jugendliteratur. Německý román *Čik*, stejně jako český román *Nazi* patří do kategorie literatury pro mládež, respektive dospívající čtenáře. Jelikož je věková hranice mezi mládeží a dospívajícími poměrně těžko definovatelná, nalezneme zde obrovskou žánrovou rozmanitost. Žánry by měly odpovídat psychické vyspělosti čtenáře. (Čeňková, 2006, s. 11-23)

1.1 Negativní fenomény současné společnosti jako jedna z vývojových tendencí tematické složky problémově orientovaných románů

Stejně jako technika či medicína, i literatura se vyvíjí poměrně rychle. Samostatný vývoj má i literatura pro děti a mládež. Proměny dětské literatury jsou závislé především na okolním světě, hlavně na změnách ve společnosti, se kterými se pojí proměna vzdělávání a výchovy. Tak, jako se vyvíjí samotná literatura pro děti a mládež, vyvíjí se i její žánrové struktury. Vývoj žánrů v rámci LPDM jde ruku v ruce s moderní dobou. *Tematické proměny žánrové skladby světové literatury pro děti a mládež jsou ve velké míře závislé na postavení dítěte ve společnosti a vzájemné reflexi dětí a dospělých.* (Čeňková, 2006, s. 13) Tato proměna je zřejmá jak v tvorbě pocházející z vlastní země, tak z tvorby překladové. Následující dvě podkapitoly se zaměří na literární život v německy mluvících zemích a v České republice. Středem pozornosti zůstane tvorba německy píšících autorů, kteří budou uvedeni do kontextu s další vycházející tvorbou – díly určenými čtenářům z řad mládeže a dospívajících.¹

---

¹ Pozn.: V následujících kapitolách ve výčtech jmen spisovatelek bude využíváno přechylování, názvy děl budou uvedeny v českém jazyce jen v případě, že byly přeloženy do českého jazyka. V ostatních případech zůstává titul v originále.

1.1.1 Vývojové tendence v literárním životě v německy mluvících zemích

Na současnou německou literaturu pro děti a mládež měla dopad především proměna paradigmat 70. let 20. století, důsledkem této proměny byla i změna v rámci německé literatury. Změna paradigmat zapříčinila nejen větší rozrůzněnost témat, ale také forem. Došlo hlavně k rozšíření témat a žánrů adresovaných dětem a mládeži. V nově vznikajících dílech se začala objevovat snaha o nezjednodušený a nezkrácený pohled na realitu. Tato změna měla dopad na vznik moderní a později i postmoderní literatury. Důsledkem transformace specifických rysů dětské literatury, které bývají spojovány s přiměřeností textu, se literatura pro děti přiblížila literatuře pro mládež a literatura pro mládež literatuře pro dospělé. Tudíž lze tuto změnu chápat hlavně jako vývoj k jakémusi univerzálnímu adresátovi. Vícesměrnost uměleckých textů může zapříčinit také sice neúplné, ale již zřetelné překrývání literatury pro mládež s literaturou pro dospělé. A pokud obecně platí, že literatura bývá vždy odrazem společnosti reflektující jeden svět, pak je tedy toto překrývání evidentní i přesto, že každé odvětví literatury se zaměřuje na témata, jež jsou cílená na skupinu čtenářů, kteří se s tématy setkávají či ztotožňují. Kromě těchto proměn do literatury pro děti a mládež proniká také sílící psychologizace postav. Proměna paradigmat pokračovala v 80. i 90. letech. (Bučková, 2009, s. 111-115)

90. léta přinesla syntézu dosavadního vývoje: bohatost témat a pestrost žánrů, kontinuitu literárněvědné reflexe a prohlubující se spolupráci autorské a vědecké obce, upevnění „nového“ místa literatury pro děti a mládež ve veřejném životě. Ve srovnání se 70. a 80. léty autoři upouští od filozofické hloubky poselství literárního díla a orientují se především na líčení příběhu. Realistická próza se stále častěji zaměřovala na líčení čím dál tím vyostřenějších problémů, mezi nimiž se jak o samostatný vývojový proud profilovaly prózy tematizující hraniční životní situace. 90. léta jsou spojována se vznikem postmoderního románu pro mládež, s rozmělněním původního moderního románu v žánrově blíže neurčitelné formy, které Hans-Heino EWERS shrnuje pod pojmem 'Problemerzählung'. Na druhou stranu vzniká i jistý protipól této literatury, demonstrující snahu eliminovat problémy a nechat se strhnout fiktivními příběhy. (Bučková, 2009, s. 108)

Jedná se především o literaturu fantasy. Tvorbu autorů německé literatury pro děti a mládež konce 20. a začátku 21. století charakterizoval velmi výstižně Peter Härtling:

Popiš skutečnost – ale tak, abys neochromil fantazii, nezabil sen. Nepiš tak, aby se knížky staly pro děti možností úniku z tohoto světa. Pomoz jim, aby světu porozuměly, aby jej

prohlédly, aby o něm zapochybovaly, aby se dokázaly zeptat, a když to bude nutné, aby se pustily do boje... (Bučková, 2007, s. 2)

Proměny žánrů současné německé literatury pro děti a mládež jsou zřejmé z výsledků německé prestižní ankety Deutscher Jugendliteraturpreis. Udílení cen této ankety se koná každý rok, a jelikož je internacionální, udělují se ceny vítězům nejen domácím, ale také zahraničním. Cena se uděluje na základě rozhodnutí odborné poroty dospělých, která rozhoduje o udílení cen v jednotlivých oblastech. Zároveň zde působí porota pro mládež skládající se ze šesti čtenářských klubů rozmístěných po celé Spolkové republice Německo. Zde o udílení cen tedy rozhodují samotní čtenáři stejně jako v české anketě Suk – čteme všichni. Sekce Jugendbuch se vztahuje nejen na tvorbu domácích, ale také zahraničních autorů, kteří jsou aktuálně překládáni a vydáváni. (www.djlp.jugendliteratur.org)

Roku 2005 udělila odborná dospělá porota cenu za dílo *Červená a bílá* polské spisovatelce Dorotě Maslowske. Zajímavou skutečností je, že tento román vypráví sedmnáctiletý mladík, jehož život naplňují návštěvy hospod, balení holek a užívání drog. Jde o mimořádně drsnou výpověď chlapce patřícího k dnešní dospívající generaci. V díle se ukazuje motiv outsiderství, který v postmoderní literatuře představuje typický tematický prvek. Znatelný je i v díle *Lucas* od anglického spisovatele Kevina Brookse, který získal v roce 2006 cenu dětské poroty. Následující rok ocenila dětská porota Markuse Zusaka za jeho dílo *Žolík*. Jedná se o příběh devatenáctiletého taxikáře, kterému chodí do schránky hrací karty se zašifrovanými úkoly, a ty ho přivádí do života cizích lidí, jimž má pomoci v jejich nelehkém osudu. V tom samém roce v kategorii Jugendbuch vyhrál spisovatel Do van Ranst a jeho *Wir retten leben, sagt mein Vater*, ve kterém se řeší mimo jiné otázky sexuality. V roce 2008 vítězí v literatuře pro mládež román francouzské spisovatelky Marie-Aude Murailové *Simple*, který opět ukazuje typický tematický prvek, jenž již do této literatury mladých začíná pronikat. Jde o téma života s handicapem. Román vypráví o mladém mentálně postiženém muži. Ve stejném roce zvítězilo v porotě mládeže dílo *S osudem v zádech*, ve kterém se opět projevují typické rysy dospívající generace. Prostřednictvím patnáctiletého Davida, se kterým si osud natolik zahrává, že se rozhodne pro změnu identity, se dílo soustředí právě na téma vlastní identity a cestu jejího hledání. Roku 2009 se objevuje v literatuře pro mládež

také žánr krimi, a to konkrétně v podobě krimi románu již zmíněného anglického spisovatele Kevina Brookse *The Road of the Dead*. Vítězem v kategorii Preis der Jugendjury se stává opět Markus Zusak a jeho světově známá *Zlodějka knih*. Jeden z klíčových momentů, kdy do literatury pro dospívající proniká také téma smrti, která přebírá roli vypravěče. Ukazuje však mladým čtenářům, že se jí nemají bát, neboť i smrt má srdce. V roce 2010 zvolila čtenářská porota jako vítěze americkou spisovatelku Suzanne Collinsovou a její první román ze sci-fi a fantasy románové trilogie *Hunger Games*. Všechny tři romány z trilogie se staly světovými bestsellery a dočkaly se dokonce i filmového zpracování. V tomtéž roce byla oceněna i Nadia Buddeová známá hlavně jako německá grafička a ilustrátorka knih pro děti. Ocenění získala za svou knihu *Such dir was aus, aber beeil dich!*. Dílo je příkladem postmoderní triviální literatury, jejímž účelem má být hlavně zábava a odpočinek. Spíše než o obsah jde tedy o grafickou podobu díla mající charakter komiksu. V roce 2011 se znovu na vrchol vrací problémově orientovaná literatura, a to v podobě románu Wolfganga Herrndorfa s názvem *Čik*. Prvky dobrodružství zde odlehčují závažnější témata, která autor v díle reflektuje. Znatelný je hlavně outsiderský prvek a problémy spjaté s dospívající generací. Cenu německé mládežnické poroty získal thriller *Erebus* rakouské spisovatelky Ursuly Poznanskiové. Následující rok se oceněním od mládežnické poroty pyšní Patrick Ness a jeho dílo *Sedm minut po půlnoci*, román stylizující do hlavní role opět smrt. V díle se tematizují rány osudu, život po smrti nejbližších a vyrovnání se s jejich ztrátou. V kategorii Jugendbuch vítězí domácí autor, Nils Mohl s románem *Es war einmal Indianerland*. Jde o druh čím dál častěji se vyskytujícího vývojového románu. Za rok 2013 byla mladými čtenáři oceněna kniha Johna Greena *Hvězdny nám nepřály*. Opět se setkáváme se známým motivem smrti. Hazel ve třinácti letech lékaři diagnostikovali rakovinu plic a vědí, že smrt je nevyhnutelná. V kruhu podpůrné skupiny se setkává s Gusem, do kterého se bojí zamilovat. On ji však naopak přesvědčuje, že by si krásu zamilovanosti měli naplno užít, neboť oba dobře vědí, jak málo času jim ještě zbývá. Následující rok je oceněna v kategorii Jugendbuch americká spisovatelka Raquel J. Palacio za dílo *Wonder*, které do literatury přináší opět do jisté míry outsiderské téma spojené s handicapem. Hlavním hrdinou je desetiletý Auggie, jenž se narodil s deformací obličeje. Prodělal kvůli tomu dvacet sedm operací a poprvé v deseti letech se vydává do školy. Zatím posledním rokem ocenění byl rok 2015,

ve kterém si cenu Jugenbuch odnesla německá spisovatelka Susan Krellerová za publikaci *Schneerese*. Hlavním tématem je přátelství a láska. V tomto tématu se shoduje s dílem *Letztendlich sind wir dem Universum egal* autora Davida Levithana, který téhož roku zvolila mládežnická porota. Téma první lásky a identity je proložené i rysy fantastickými, hrdina se každé ráno probouzí v jiném těle a v jiném životě. (www.djlp.jugendliteratur.org)

V německé literatuře pro mládež převládá literatura problémově orientovaná se závažnějšími jevy a tématy nad literaturou fantasy, která je ovšem po problémově orientované literatuře druhou nejčastější. Do některých děl literatury pro mládež dokonce pronikají i politické otázky. Nejvíce frekventovaným žánrem je román a hlavním tématem je především období přechodu mezi dětstvím a dospíváním. Nejčastěji jsou tedy popsány bouřlivá období dospívajícího jedince spojená s jejich každodenními problémy. Vedle toho se setkáváme také s tématem identity a často se objevujícími tématy smrti či handicapu. Co se týče tematické a žánrové šíře předstihuje německá literatura literaturu českou, což je dáno především množstvím autorů a většími možnostmi v rámci knižního trhu.

1.1.2 Vývojové tendence v literárním životě v česky mluvících zemích

V předložené práci je označením současná literatura chápána literatura od roku 1989. Společenské změny v Československu po listopadu 1989 zapříčinily vydávání zakázaných autorů, v české literatuře se začínají objevovat tabuizovaná témata jako drogy, s nimi související kriminalita a prostituce, alkoholová závislost, poruchy příjmu potravy nebo život s handicapem. Avšak v současné literatuře se k životu člověka s handicapem mění přístup. Jedinci nejsou ze společnosti vyčleňováni, naopak autoři píšou o snaze společnosti je do kolektivu svých stejně starých a zdravých vrstevníků integrovat. (Urbanová, 2003, s. 13-49)

Od 90. let 20. století nastává v literatuře krize, a to nejen v té dětské. Reakcí na zrychlené tempo moderní doby byla literatura nová, postmoderní. Autoři reagují mimo jiné i na společenský tlak, chaos a čím dál více rostoucí individualismus. Ukazují komerčnost literatury, která je silně ovlivněna médii. Podoby postmoderní literatury

mají sklon ke schematičnosti a triviálnosti. K nejtypičtějším příkladům patří prudece se rozvíjející komiks. Jde o žánr, který upřednostňuje vizuální složku a příběh je vyprávěn obrazem. Tato literatura má jediný účel, a to přizpůsobit se vkusu čtenáře, záměrně je tedy vytvářena pro pobavení a odpočinek. Nejtypičtější jsou hrůzostrašné příběhy, detektivní romány, krimi, westerny a příběhy o lásce. Kromě toho také autoři reflektují sociálně patologické jevy. Hlavními hrdiny se stávají outsideři bez pevného zázemí a rodiny hledající svou vlastní identitu. Literatura od 90. let. 20. století se do dnešní doby příliš neproměnila. Je možno ji tedy považovat za literaturu současnou, která stále trvá. (Urbanová, 2003, s. 116-170)

Stejně jako z výsledků ankety německé, můžeme vypožorovat vývojové tendence současné literatury pro děti a mládež i z výsledků ankety české. Vývoj žánrů postmoderní literatury je možno vidět ve výsledcích samotné ankety Suk - čtete všichni, i ve výsledcích prestižní soutěže Magnesia Litera či Zlatá stuha. Anketu - čtete všichni pořádá každoročně Sukova studijní knihovna literatury pro mládež. Sukova knihovna má v Čechách největší relativně úplnou sbírku literatury pro děti a mládež, která je u nás vydávána od konce 18. století až po současnost. Anketa je pořádána každý rok 2. dubna, což je Mezinárodní den dětské knihy. Jedná se o vyhodnocení nejoblíbenějších knih pro děti a mládež. V kategorii Cena dětí hlasují samy děti pro jejich nejoblíbenější knihu, nebo pro knihy, které v daném roce četly. Posláním prestižní ocenění Magnesia Litera je propagace kvalitní literatury. Jedná se o vyhlášení těch nejlepších knih, a to v jednotlivých kategoriích. Stejně jako německá Deutscher Jugendliteraturpreis zahrnuje i Magnesia Litera tvorbu také zahraničních autorů. V kategorii Litera za knihu pro děti a mládež ovšem nehlasují samy děti, nýbrž odborná porota dospělých. Česká sekce IBBY (International Board on Books for Young People) je součástí Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu a stejně jako Magnesia Litera propaguje kvalitní knihy pro děti a mládež. Ocenění Zlatá stuha, které sekce IBBY organizuje, je ocenění pro ty nejvýznamnější a nejhodnotnější tvůrčí knihy. Ocenění Zlatá stuha má více kategorií, avšak všechny se týkají literatury pro děti a mládež. I zde vítěze vybírá odborná porota skládající se z porotců dospělých. Proměny a vývojové tendence současné literatury pro mládež jsou zde zřetelně viditelné. (www.magnesialitera.cz; www.npmk.cz; www.ibby.cz)

Poslední desetiletí v literatuře pro děti a mládež se žánrově nese v duchu literatury postmoderní. Rok 2005 je rokem pohádky, avšak již pohádky fantastičtější. v nominaci na Zlatou stuhu se vyskytovaly například *Pohádky bratří Grimmů*. Magnesii Literu získal Arnošt Goldflam za svoji knihu *Tatínek není k zahození*, kde je vyprávěno patnáct moderních pohádek na dobrou noc. Doprovázeny nejsou ničím jiným než fantastickými bytostmi a rekvizitami. V kategorii Cena dětí na plné čáře vítězí fantastické pohádky, a to jak zásluhou spisovatelky J. K. Rowlingové a jejího příběhu o mladém čaroději Harry Potterovi, tak i zásluhou spisovatele C. S. Lewise, nejúspěšnějšího spisovatele britské moderní historie, a jeho *Letopisů Narnie: Lev, čarodějnice a skříň*, což je první díl dobrodružství dětí, kteří se dostávají do fantastické země Narnie. Rok 2006 pokračuje ve stejném duchu jako rok předchozí. Děti si zvolily za své nejoblíbenější knihy poslední ze sedmi dílů *Letopisů Narnie* s podtitulem *Poslední bitva* a pokračování fantasy bestselleru *Eragon* Christophera Paoliniho. Tento autor si srdce dětí získal druhým dílem tetralogie *Dračích jezdců*, a to knihou *Eldest : Prvorozený*. Od 90. let 20. století se literatura neustále vyvíjí k univerzálnímu, dětskému i dospělému adresátovi. *Hranice mezi literaturou pro děti a pro dospělé se stává propustnější a do literatury pro mládež pronikají závažná témata i moderní a sofistikovanější narační styly.* (Urbanová, 2004, s. 145) Typickým příkladem toho může být kniha, která v roce 2006 získala ocenění Magnesia Litera. Jde o dílo Violy Fischerové *Co vyprávěla dlouhá chvíle*, která tyto cíle naprosto splňuje. Rok 2007 je ve znamení detektivních a dobrodružných příběhů. V Ceně dětí se umístil dobrodružný příběh Petry Braunové *Ztraceni v čase* a také literární zpracování stejnojmenného filmu a televizního seriálu *Maharal - Tajemství talismanu*, což je dobrodružný příběh s kriminální zápletkou od spisovatele Martina Bezoušky. Ukazuje se, že dochází k prohloubení myšlenkové náročnosti textu. Tato tvorba se pojí především se jmény Ivy Procházkové a Daniely Fischerové. Iva Procházková svým příběhem o poznání sebe sama a o porozumění druhým získala v roce 2007 Magnesii Literu. V dětské pohádce *Myši patří do nebe* ukazuje nejen dětem tajemství smrti a záhad života. Rokem 2008 se opět vracíme do světa fantasy. První místo si v anketě dětí vydobyla opět J. K. Rowlingová, tentokrát za poslední díl série o mladém čaroději Harry Potterovi *Relikvie smrti*. Do popředí se také dostaly pověsti, a to konkrétně od autorky Ivony Březinové s názvem *Kozí příběh, pověsti staré Prahy*. Vítěz Magnesie Litery, kniha

Petra Nikla *Záhádky*, zastává typické znaky postmoderní literatury. Spíše než o příběh se jedná o jazykový a výtvarný experiment nacházející uplatnění dokonce i ve vizuálně komponovaných výstavách zvaných *Orbis pictus* čili Svět v obrazech. Knihou roku 2009 se stali *Lichožrouti* Pavla Šruta. Jedná se o autorskou pohádku, do níž právě Šrut vložil komickou formou své názory na moderní svět, především na rostoucí konzumentství. Cenu dětí získala Stephanie Meyerová za své dílo *Rozbřesk*. Jedná se o čtvrtý díl celosvětově úspěšné romanticko-hororové ságy o upírech. Zvolen byl také autor Jeff Kinney a jeho *Deník malého poseroutky*, což můžeme považovat za další ukázkou triviální literatury, přesněji románu v obrazech, vytvořeného cíleně pro pobavení čtenáře. Roku 2010 získala Magnesii Literu v sekci Knihy pro mládež Iva Procházková za svůj román *Nazí*. *Nazí* je problémově orientovaný román, který se věnuje závažným patologickým jevům, jakými je drogová závislost nebo ztráta pevného zázemí a rodiny. Také se zde objevuje hlavní téma hledání své vlastní identity. *Postupně se vyjevuje obraz či sebeobraz dětského hrdiny. V centru pozornosti stojí dramata jeho sebeuvědomování a sám proces získávání nových duchovních zkušeností.* (Urbanová, 2004, s. 146) Vítězství v anketě dětí si odnesly tentokrát opět pohádky, avšak ne fantasy. Jednou z výherkyň byla Petra Braunová se svojí pohádkou *Ema a kouzelná kniha*. Dále se vítězstvím pyšní Svěrákova pohádka *Kuky se vrací*, kterou napsal podle filmu, jež sám natočil. Roku 2011 byl nejoblíbenější knihou pro děti znovu *Deník mladého poseroutky*, avšak díl čtvrtý s podtitulem *Psí život*. Kromě *Deníku malého poseroutky* získala oblibu také pohádka *Saxána a Lexikon kouzel* napsaná Ivonou Březinovou na motivy stejnojmenného filmu. Většinou to bývá opačně, autoři píšou nejdříve knihy, které se poté zfilmují. Avšak poslední roky bývá natočen nejdříve film či seriál a právě na základě něho děti sáhnou po knize, která je podle filmu napsaná. Dozví se řadu věcí, které ve filmu zatajili a dotváří si k filmu ještě své vlastní představy. Magnesii Literou byla toho roku oceněna knížka Alžběty Skálové *Pampe a Šinka*, která opět ukazuje typické znaky postmoderny. Autorka klade důraz na vizuální stránku a pomocí kresby akvarelem s kombinací prvků textilní koláže vytváří nevšední fantastický svět. V roce 2012 si děti znovu zvolily za svoji nejoblíbenější knihu *Deník malého poseroutky*, a to navazující pátý díl nazvaný *Ponorková nemoc*. Vítěz v soutěži Magnesia Litera se však tento rok poněkud vymyká. V době, kdy čtou děti nejraději prózu nebo méně namáhavý komiks, vítězí básnická sbírka pro děti *Listonoš vítr*

od Radka Malého. Tesknost podzimu vyjadřuje autor pomocí přírodní a reflexivní lyriky. Následující rok však opět tuto cenu získává již tradičně kniha s typickými znaky literatury postmoderní. *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* od Pavla Čecha je autorské obrazové album, ve kterém se uplatňují stavební postupy komiksu. Výrazná výtvarná složka zintenzivňuje citové zážitky z četby. V roce 2013 se opět z vítězství raduje Jeff Kinney a jeho *Deník mladého poseroutky 7: Páté kolo u vozu* a také Pavel Šrut a jeho velmi úspěšné pokračování *Lichožroutů*. Úspěch *Deníku malého poseroutky* však nekončí, mezi nejčtenější dětské knížky se dostal i v roce 2014. Magnesia Litera představila dílo, které je blízké nejen dětem, ale také dospělým. Stírá věkové hranice a míří tak k již zmíněnému univerzálnímu čtenáři. V díle s názvem *Hlava v hlavě* od Davida Böhma se střídají texty s výtvarnou technikou, jakými jsou například ilustrované básně, filmové plakáty, nebo dokonce komiksy, které může čtenář číst vzhůru nohama. Magnesii Literu pro rok 2015 si odnesla knížka Ondřeje Horáka a Jiřího Franty *Proč obrazy nepotřebují názvy*. Bohatě ilustrovaná próza proložená napínavým komiksem děti seznamuje s milníky vývoje moderního umění. Cenu dětí za rok 2015 obdržel opět *Deník malého poseroutky*, tentokrát díl devátý s podtitulem *Výlet za všechny peníze* od Jeffa Kinneyho. V roce 2016 byl úspěšný v udílení cen Magnesia Litera Robin Král se svojí lyrickou knihou *Vynálezárium*. (www.magnesialitera.cz; www.npmk.cz)

Proměny současné literatury pro děti a mládež jsou zde tedy ukázány prostřednictvím výsledků anket prestižních ocenění. Poezie se dala na ústup a v literatuře jednoznačně převažuje próza. Od tradičních pohádek se autoři a čtenáři pomalu posouvají k fantasy pohádkám a poté k samotné fantasy literatuře, která se nyní objevuje na předních příčkách žebříčku čtenosti. Vzniká jako protipól literatury realistické, problémově orientované, s cílem zbavit se všech problémů a se snahou se nejen od nich ale také od světa, ve kterém tyto problémy vznikají, odpoutat. Tímto žánrem se literatura stává četbou jednodušší a více odpočinkovou. Kromě toho tak čtenář není nucen používat vlastní představivost a fantazii, jelikož je do fantastického světa přímo uveden, zvláště pomocí obrazů a výtvarné složky, která do literatury čím dál více proniká, a která je velmi vítána. Také proto se literatura pro děti a mládež stává univerzálnější a směřuje tak nejen k dětskému čtenáři, pro kterého bývá prvotně určena,

ale také ke čtenáři dospělému. Jak již bylo zmíněno, fantasy literatura vzniká jako protipól literatury problémově orientované, jež je v dnešní době na vrcholu. Jejím stěžejním žánrem jsou problémově orientované romány. Ty reagují na dnešní společnost a svět a problémy v něm. Autoři v problémově orientované literatuře pro mládež zpracovávají hlavně aktuální témata, jakými se dnešní mládež nejčastěji zabývá. Často se jedná o ztrátu a hledání vlastní identity v anonymním světě, ve kterém se dospívající mnohdy cítí tak osamělí. (Bučková, 2009, s. 108; Urbanová, 2003, s. 269-292)

1.2 Negativní fenomény současné společnosti jako stavební kámen problémově orientovaných románů pro mládež a mladé dospělé

Negativními fenomény jsou chápány většinou činnosti, které jsou nežádoucí pro zdravý a efektivní vývoj společnosti. Bývají jimi často označovány jevy jako závislosti, ať už alkoholová či drogová, gamblerství, kriminalita, násilí, kleptomanie nebo také rasová a náboženská intolerance. (www.mediasres.cz) Tyto negativní fenomény současnosti ovlivňují svět a potřeby dospívajících a stávají se tak typickými motivy a základními kameny problémově orientované literatury. Stěžejním žánrem této literatury pro děti a mládež je tedy problémově orientovaný román, který zobrazuje aktuální společenský problém. Tematickou složku žánru ovšem netvoří pouze extrémní života ohrožující situace, za které lze považovat již zmíněné násilí, drogy nebo například šikana, ale také situace zátěžové, jako například nemoc nebo smrt, které v životě potkají takřka každého. Nakonec se jedná i o závažné společenské jevy, které se pro většinu společnosti stávají banalitou. Můžeme opět zmínit například rozdělení rodiny. Hlavním znakem této literatury je vícesměrná adresnost textu, která tedy směřuje k univerzálnímu čtenáři. (Bučková, 2009, s. 118)

1.2.1 Krátké zamyšlení nad funkcemi literatury ve vztahu k vybraným tématům a dále analyzovaným dílům

Literatura pro mládež a mladé dospívající zpracovávající výše uvedená negativní témata napomáhá dětem, které v ní vidí svou přímou životní zkušenost. Dodává dítěti sílu se s těžkou životní zkušeností nějak vyrovnat a zároveň ukazuje, že v oné situaci

není zdaleka samo, ale ocitá se v ní i spousta dalších dětí. Jelikož knihy pro děti píše dospělí, kteří mají vzdělání či určité zkušenosti, záměrně na děti psychologicky působí, a to především prostřednictvím hrdinů, se kterými se děti ztotožňují. Zaměřují se tak obzvláště na pocity hrdiny, na jeho komunikaci s okolním světem nebo také na řešení problému a hledání jiných možností. Důležitým cílem literatury pro mládež zabývající se tímto tématem je víra v kladné vyústění situace a v dobrý konec. (Poláková, 2008, 37-45)

Vzorem mohou být současné německy píšící spisovatelky jako Gudrun Pausewangová, Mirjam Preußlerová nebo Christine Nöstlingerová. Ve svých dílech tematizují jak každodenní starosti a problémy hrdiny, tak také líčí příběhy, které se odehrávají v hraničních situacích. Takovým příkladem může být román Kirsten Boieové: *Já jako splněný sen mámy?!?* (v originále *Ausgleichskind*) popisující život na první pohled normální rodiny. Dále dílo již zmíněné spisovatelky Mirjam Preußlerové: *Když přichází štěstí* (v originále *Wenn das Glück kommt, muss man ihm einen Stuhl hinstellen*), které ukazuje život v dětském domově a život adoptovaných dětí. (Bučková, 2007, s. 3,4)

Další romány, které mohou pomoci dětem vyrovnat se s těžkou životní situací, jsou psány například o úmrtí v rodinném kruhu. Tímto tématem se zabývá například Sigrid Zeevaetrová v díle *Moře plné hvězd* (v originále *Ein Meer voller Sterne*). Dále mohou být romány psány o životě postiženého dítěte, o tomto vypráví například Peter Handke: *To byl Hirbe* (v originále *Das war der Hirbel*). Hraniční situace, ve kterých se ocitají dospívající kvůli drogové závislosti, popisuje například příběh známé spisovatelky Christiane F: *My, děti ze stanice ZOO* (v originále *Wir, Kinder aus dem Bahnhof ZOO*). (Bučková, 2007, s. 3)

Z českých spisovatelů se těmto románům věnuje nejvíce Iva Procházková, která se zabývá dospíváním a všemi problémy s ním spojenými. Kromě románu *Nazí*, v němž se objevuje mimo jiné motiv drogové závislosti, tematizuje autorka ve svých dalších dílech pro mládež také osud dětí z dětských domovů, a to v románu *Středa nám chutná* nebo osud dítěte žijícího s handicapem v díle *Pět minut před večeří*. (Urbanová, 2003, s. 217) Tématem drog, rodinou a láskou se zabývá také další česká spisovatelka Petra Lázničková, a to konkrétně v díle *V zajetí pikového krále*. Patří sem také spisovatelka

Michela Fišarová, která se se svým dílem *Nikolina cesta* věnuje tématu v poslední době teprve odkrývanému, a to tématu domácího násilí či týrání dětí. Dále můžeme zmínit Ivonu Březinovou, která v románu *Blbnutí s Oscarem* tematizuje především homosexualitou jako jednu ze zastávek na cestě za poznáním. (Brunnerová, 2014, s. 58,71)

2. Romány *Čik* od W.Herrndorfa a *Nazí* od I. Procházkové

Román *Čik* od Wolfanga Herrndorfa a román Ivy Procházkové *Nazí* jsou chápány jako zástupci problémově orientovaných románů pro mládež německé a české literatury. Problémově orientovaný román je jedním z typů společenského románu, který reflektuje aktuální společenské problémy a zároveň odráží aktuální problémy týkající se dospívajících. Nemusí však v tematické složce vymezovat pouze extrémní situace ohrožující život, jakými jsou například drogy, násilí nebo šikana, může jít o každodenní situace, jež často otevírají témata vycházející například z života v rozvedené, rozdělené či nefunkční rodině. (Bučková, 2009, s. 103)

Problémová orientace románů vychází povětšinou z motivů časoprostoru, postav a tématu. *Témata a postavy jsou provázány ústředním problémem, který je možné, v souladu s psychologii, definovat jako „... spornou otázku, cíl, jehož řešení musíme teprve hledat... (srov. HARTL 1993) (Bučková, 2009, s. 100)*

Problematičnost 'literární látky a 'problematičnost ' ztvárnění mimoliterárního světa jsou typickými znaky literatury pro mládež. Literární hrdina (stejně jako čtenář) definitivně překračuje hranice vlastní rodiny a stále častěji a na různých úrovních je konfrontován se světy, které ho obklopují. (Bučková, 2009, s. 101)

Obě tato díla jsou zaměřena na svět dospívajících, kteří řeší stejné problémy, jakými jsou jejich lásky, problémy doma nebo ve škole. Nevyrovnávají se však pouze s těmito obtížemi, ale především sami se sebou a bojují se svým já. Středem jejich vnitřního světa se stávají oni sami s jejich pocity. Hlavním tématem románů je hledání vlastní identity, které je doslova i metaforicky spojeno s „cestou“.

Následující kapitola se bude věnovat analýze románu *Čik* a v kapitole 2. 4 se seznámíme s analýzou románu *Nazí*. Způsob analýzy se však liší. V případě románu *Čik* se totiž setkáváme se dvěma hlavními hrdiny, jejichž osudy jsou spolu úzce spjaty, proto bude i analýza méně strukturovanější než analýza románu *Nazí*. V díle *Nazí* se jedná o pět relativně samostatných příběhů, analýza tedy může být rozdělena do menších ucelených úseků.

2.1 Analýza románu *Čik* se zaměřením na obrazy dospívání a negativní fenomény současné společnosti

2.1.1 Wolfgang Herrndorf

Wolfgang Herrndorf byl německý malíř, ilustrátor a spisovatel. Studoval nejdříve malířství na Akademii výtvarných umění v Norimberku. Po studiích se přestěhoval do Berlína, kde pracoval jako ilustrátor pro satirický časopis Titanic. Roku 2002 vydal svůj debut o dospívání *In Plüschgewittern* (v českém znění *V plyšových bouřkách*). Jeho velký literární úspěch začal ovšem až v roce 2010 vydáním dalšího románu pro mládež s názvem *Tschick* (v českém znění *Čik*). Toto dílo se dostalo ihned na seznam bestsellerů, prodalo se více než jeden milion výtisků a bylo přeloženo do dvaceti čtyř světových jazyků. Bylo také nominováno na Cenu lipského knižního veletrhu, na Cenu Clemense Brentana, a dokonce získalo již zmíněné prestižní německé ocenění Deutscher Jugendliteraturpreis. Za svůj ironický špionážní thriller *Sand* (v českém znění *Písek*) byl následující rok oceněn cenou Preis der Leipziger Buchmesse. Poté, co Herrndorfovi roku 2010 diagnostikovali lékaři zhoubný nádor na mozku, začal psát deník, který byl po jeho smrti vydán také knižně pod názvem *Arbeit und Struktur* (v českém znění *Práce a struktura*), jak si sám autor přál. Roku 2013 ve věku čtyřiceti osmi let spáchal sebevraždu. Rok po jeho smrti vydalo stejné nakladatelství, které publikovalo i autorův deník, také pokračování jeho nejslavnějšího románu *Čik* pod názvem *Bilder deiner großen Liebe: Ein unvollendeter Roman* (v českém znění *Obrazy tvé velké lásky – nedokončený román*). (www.spiegel.de)

2.1.2 *Čik*

Dílo *Čik* spadá do kategorie literatury pro děti a mládež. Avšak autorův záměr přiblížit dílo i starším čtenářům, ho řadí o kategorii výše. Konkrétně do kategorie literatury pro mládež a mladé dospělé, což určuje některé specifické estetické cíle. Hlavní socializační funkce této literatury ukazuje hrdiny a jejich schopnost a neschopnost umět žít a komunikovat s druhými lidmi.

2.1.2.1 Základní seznámení s dějovou linií románu

V románu *Čik* jde o příběh typického outsidera. Maik chodí do osmé třídy, je sice velice chytrý, ale chová se nenápadně, je nudný, do třídy bohužel nezapadá, a často se tedy stává terčem posměchu. Všechna volná odpoledne musí proto trávit sám. Také je beznadějně zamilovaný do spolužačky Tatjany, která Maika však nebere na vědomí. Maik bohužel nemusí řešit jen své problémy se spolužáky, se svou láskou nebo se sebou samým, ale i potíže doma. Jeho matka je alkoholička, která jezdí do protialkoholní léčebny a jeho otec tráví až příliš času na služebních cestách se svou „sexy sekretářkou“. Do hry se však vkládá Čik (Andrej Čičačov), ruský Němec, který se stává Maikovým novým spolužákem. Škola ho však nezajímá, je drzý a rád dělá problémy. Ve třídě ho možná považují za ještě většího podivína než Maika. Navzdory tomu, že jsou oba chlapci natolik odlišní, spojuje je jedna skutečnost - vyčlenění ze společnosti a samota. Aniž by Maik sám věřil, že by byl schopen prožít nějaké dobrodružství, vydává se společně s Čikem na dobrodružnou cestu do Tramtárie, která pro ně připraví plno životních nástrah.

2.1.2.2 Komentáře k jednotlivým komponentám románu

Titul románu lze klasifikovat v souladu s *Teorií literatury pro učitele* od J. Peterky jako titul protagonistický. Vztahuje se tedy k postavě a její roli, která nemusí být dána jen příběhem, ale může se blíže vztahovat i k autorovi. Samotný výběr titulu a vztah k němu bývá pro většinu autorů intimní. „*Je to jakási kotva textu.*“ (Peterka, 2009, s. 121) Někdy napovídá o příběhu, jindy je poněkud zavádějící a zahalený tajemstvím. Často také překvapuje, jako je tomu právě u *Čika*. Titul románu je tak spojován s hlavní postavou celé knihy. (Peterka, 2009, s. 121) Bezpochyby k hlavním hrdinům celého románu *Čik* patří, avšak za hlavní postavu tohoto románu *Čik* je považován čtrnáctiletý Maik, který celý příběh vypráví. Maik je prototypem dospívajícího chlapce, který je s negativními fenomény současné společnosti přímo konfrontován. Tyto negativní jevy ho ovlivňují a ohrožují, proto je stavěn do středu analýzy. Čika lze vnímat jako hybnou sílu, která udává děj. Proto také nalezneme toto dílo pod názvem *Čik*. Postava Čika má zásadní vliv na vývoj událostí.

Hlavní postava Maik se vyvíjí v závislosti na lidech, času, prostoru, činnostech a situacích, které prožívá. Nejprve se mu nedaří svoje představy uskutečnit, proto ztroskotává. Zůstává sám, vyčleněn z kolektivu. Jeho vývoj závislý na již zmíněných faktorech poté vede ke smíření se se sebou samým. Nachází sám sebe a své místo v životě. Stává se tedy součástí světa, který dříve odmítal (více viz kapitola 2. 1. 2. 3).

V rámci jednoho románu se často může prolínat více románových typů. Tento vývojový román vykazuje i rysy dobrodružné, psychologické a sociální. Román *Čik* můžeme označit také jako knižní „road movie“ pro všechny generace. (www.databazeknih.cz) Stejně jako ve filmu, ve kterém hlavní hrdinové cestují skrz na skrz kontinenty a většinou autem urážejí velké vzdálenosti, i zde v knize cestují hlavní hrdinové skrz na skrz Německem a vyrážejí do Tramtárie. Kniha ukazuje zážitky, dobrodružství a jejich zkušenosti během jednoho týdne na cestách.

Román má volnější kompozici, která je nejčastěji využita v rozsáhlejších epických vyprávěních. Tento typ kompozice umožňuje akceptovat v ději různé odbočky, prodlevy či asociace. (Peterka, 2009, s. 186) v tomto románu je volná kompozice zastoupena především častým popisem: *Zevnitř vypadala Lada jako ještě větší kraksna než zvenku. Pod volantem visely kabely a zpod přístrojové desky trčel šroubovák.* (Herrndorf, 2012, s. 74) Dále hodnocením situace z pohledu hlavního hrdiny Maika: *„Abych řekl pravdu, netušil jsem, co to znamená mít trestní odpovědnost. Teda, věděl jsem, o co asi tak jde, ale jenom přibližně. Jenom přibližně.“* (Herrndorf, 2012, s. 74) Román využívá dále retrospektivních vyprávění jako děje vloženého. Na začátku vyprávění se objasňují motivy činů. Po bouračce na dálnici jsou Maik a Čik vyslýcháni dálniční policií a následně převezeni do nemocnice. Poté se autor vrací opět na úplný začátek příběhu a vypráví, jak se vše vlastně událo. Na toto navazuje již jen závěr a ukončení vyprávění. Pořadí jednotlivých částí příběhu je tedy 2, 1, 3.

Dále se budeme zabývat jazykovým systémem. Jazykový systém je tvořen pěti rovinami. Tak, jako všechna literatura a všechna díla, i v románu *Čik* se využívá těchto rovin dle potřeb. Pro vyprávění je nejdůležitější rovinou rovina lexikální. Vedle spisovnosti se zde záměrně používají nespisovné výrazy, jakožto autentický prvek dospívající mládeže. Tento nespisovný jazyk, slang a vulgární výrazy, které se však v knize neobjevují příliš často, tvoří největší část nepřímé charakteristiky Čika.

(Peterka, 2009, 129) *„Ty seš fakt votravnej. Můj děda bydlí někde v prdeli světa v zemi, která se jmenuje Tramtárie. A my tam zejtra pojedeme.“* (Herrndorf, 2012, s. 88) A právě pomocí jazyka jsou ukázány Čikovy vlastnosti a chování, které poukazuje na špatné rodinné zázemí. Celý příběh vypráví Maik. Ich-forma se střídá s dialogem a Maikovo občasné užití vulgárních výrazů je jen pomocníkem při vystoupení z role outsidera, těmito „siláckými řečmi“ se chce stát stejně dobrým jako ostatní kluci a hlavně se vyrovnat Čikovi. (Peterka, 2009, s. 135)

2.1.2.3 Outsideri Maik a Čik jako protagonisté románu (nejen) pro mládež

Co se týče hlavní postavy, je důležitý motiv méněcennosti a outsiderství, který v literatuře představuje typický tematický prvek. *Outsiderství chápeme jako sociálně psychologický fenomén, který se vztahuje k sociálnímu aspektu osobnosti, jejímu přijímání vnějším okolím i jejímu vnitřnímu sebehodnocení.* (Urbanová, 2004, s. 123) Společenské vnímání outsidera je závislé na hodnotách společnosti a postavení v ní. Outsider je ten, kdo stojí mimo nebo na okraji společnosti a vyčleňuje se z ní v závislosti na různých kritériích. Ta mohou být dána sociálně, poté by bylo možné zmínit např. chudobu, nebo mohou vycházet z psychologického portréту jednotlivce. Ze společnosti může protagonistu dále vyčlenit např. i nebyvalý intelekt či nadání nebo sklon k negativnímu jednání. (Urbanová, 2004, s. 123-132)

Hrdina románu Čik je nositelem průměrných, či dokonce horších vlastností a nedisponuje žádným specifickým rysem navíc: *Z těch pár slov, co Čik občas utrousil, se vážně nedalo poznat, jestli je blbej, chytrej nebo něco mezi tím.* (Herrndorf, 2012, s. 44) za outsiderství je dnes považována jakákoliv krize ve vývoji postavy. (Urbanová, 2004, s. 123)

Hlavní hrdina Maik je typický outsider dnešní doby. Do třídní party nezapadá, ačkoliv vyniká ve skoku do výšky. Za outsidera se sám považuje a popisuje se tak od samého začátku:

Nikdy jsem neměl přezdívku. Myslím ve škole. Ani nikde jinde. Jmenuju se Maik Klingenberg. Maik. Žádný Maiky ani Klinge a podobný nesmysly, vždycky jenom Maik. Až

na šestou třídu, to mi chvíli říkali Cvoky. Když se člověk jmenuje Cvoky, není to zrovna výhra. Ale netrvalo to dlouho a pak jsem byl zase Maik. (Herrndorf, 2012, s. 21)

„Proč mu vlastně říkáte Cvoky? Vždyť je děsně nudnej. No hele vážně, proč ty pilulce na spaní říkáte Cvoky?“ A od té doby jsem zase Maik. A je to ještě horší než předtím. Člověk může bejt nudnej a k tomu nemít kamarády. A já se bojím, že to je můj případ. (Herrndorf, 2012, s. 21)

Maik tak zažívá pocity osamělosti a méněcennosti, které souvisí především s vrstevnickými vztahy, jež jsou důležité především pro rozvoj osobnosti.

Druhým typem outsidera vedle Maika je již výše zmíněný Čik:

Čik byl jasná socka a bylo to na něm vidět. Táhl za ním závan, kterej mě málem porazil. Alkoholovej opar. Seděl jsem tři místa oduličky a mohl bych z fleku sepsat, co vypil za posledních čtyřiaadvacet hodin. (Herrndorf, 2012, s. 43)

Čik je ruský Němec, který přišel do Maikovy třídy. Je drzý a rád způsobuje problémy. S ničím si nedělá starosti a hlavně ne se známkami či docházkou do školy. Všechno je pro něho zábava a nudit se o prázdninách nehodlá.

Právě typ outsidera spojuje postavu Čika a Maika dohromady. Outsider tak vlastně může figurovat ve dvou rolích, jako zachránce a jako zachraňovaný (Urbanová, 2004, s. 131) *Taková je ta debilní škola a takový byly ty debilní holky a nebylo z toho úniku. Aspoň jsem si to myslel, dokud jsem nepoznal Čika. A pak se některý věci změnil. (Herrndorf, 2012, s. 38)*

Je to právě Čik, kdo dodává Maikovi dostatek odvahy a zdravého sebevědomí. Aniž by to Maik kdy předtím připustil, vydává se společně s Čikem v ukradeném autě bez řidičského průkazu a map, zato s obrovským odhodláním a nadšením, na cestu plnou dobrodružství a nástrah života. První zkouškou odvahy je pro Maika zastávka na narozeninách spolužačky Tatjany, na které se dlouhou dobu připravoval, na něž však nedostal pozvánku. Maik je do Tatjany beznadějně zamilovaný: *Tatjana pochopitelně chodila k nám do třídy odjakživa, jenže já ji zaregistroval až v sedmičce. Nevím proč. Ale v sedmičce jsem z ní byl najednou úplně hotovej, a tehdy začalo všechno to trápení. (Herrndorf, 2012, s. 22n)* Ona však Maikovu přítomnost ve třídě příliš neregistruje. V období dospívání patří k nejdůležitějším emocím láska. Prožívají se většinou první

lásky, které se dají označit spíše za lásky platonické. Prožitek prvních lásek je důležitý pro duševní vývoj jedince. Souvisí především s hledáním sám sebe a svojí vlastní identity.

V procesu sebepoznání však nehrají důležitou roli jen první lásky. Odpovědět na otázku, kým vlastně jsme, bývá dosti obtížné: *„Seš teplej?“, „Cože?“ „Ptal jsem se, jestli seš teplej.“ „Přeskočilo ti?“* (Herrndorf, 2012, s. 77) To, co nebývá v dětství zcela zřejmé, někdy vyplouvá na povrch právě především v období dospívání. Vše kolem sebe začínají dospívající více vnímat. Hluběji prožívají své pocity a touhy. Někdy je však velmi těžké s ohledem na rodinu a společnost svoje city odkrýt.

Ve správnou chvíli Maik pochopil, že není vůbec důležité, co má člověk na sobě, jak ho vidí druzí a není ani důležité kým je. Například u Čika stačí, že má dobré srdce a že by Maika v životě nenechal v problémech a nikdy by ho nezklamal. Cítí se s ním báječně, a to je hlavní. Čikovy „silácké řeči“ a suverénní jednání, chování a vystupování může být tak jen zástěrkou pro křehkou, jemnou a hodnou duši: *Čik opřel hlavu o přístrojovou desku. Položil jsem mu dlaň na krk a pak jsme seděli a poslouchali Baladu pro Adélku a já na chvíli zvažoval, že bych mohl bejt taky teplej.* (Herrndorf, 2012, s. 189) Maik si v tu chvíli také uvědomil, že nikdo není dokonalý a že každý má své slabé stránky. Avšak hlavní je mít se rád a být tak šťastný se všemi svými vadami.

Dále se v románu setkáváme kromě lásky i s prvky sexuality. Nejen v případě Čika, ale také Maika: *„Už jsi to s někým dělal?“ zeptala se Isa. „Cože?“ „Slyšel jsi mě.“ „Položila mi ruku na koleno a mně se zdálo, jako by mi někdo polil obličej horkou vodou.“* (Herrndorf, 2012, 152) Stejně jako v oblasti lásky i v oblasti sexuální román ukazuje jakousi dětskou naivitu a stydlivost. Zde je obraz sexuality vykreslen jako další krůček ke zvětšení Maikovy vnitřní síly a sebedůvěry: *„Snad ses už zase nezamíloval?“ zeptal se Čik, když mě zvedal z asfaltu. „No fakt, ženský na tebe letěj, nebo se to tak neříká?“* (Herrndorf, 2012, 157)

Další obrovský a rozhodující vliv na rozvoj a formování osobnosti má rodina, na kterou autor klade velký důraz. Maik to doma nemá vůbec jednoduché. Jeho matka je alkoholička, která jezdí každé léto do protialkoholní léčebny: *Máma na farmě krásy. Což ve skutečnosti nebyla farma krásy, i když máma fakticky vypadala o něco líp, když*

se odtamtud vrátila. Ale ve skutečnosti to byla léčebna. Moje máma je totiž alkoholička. (Herrndorf, 2012, s. 26) Alkoholismus v rodině negativně ovlivňuje chod celé domácnosti. Běžné a každodenní problémy jdou stranou, a dítě se tak stává zanedbávaným. Neřeší se jeho city ani problémy, což může vést k uzavřenosti dítěte (Vyroubalová, 2012, s. 36): *Na gymplu jsem se ze začátku neseznámil s nikým. Seznamování mi moc nejde, ale nikdy mi to nějak zásadně nevadilo.* (Herrndorf, 2012, s. 22) Dítě se bojí se svými vrstevníky bavit a vyhýbá se vyprávění o rodině a o domácích aktivitách. Má strach z negativních reakcí kamarádů a spolužáků. Cítí se oproti nim méněcenný. Společným rysem dětí alkoholiků je také často jejich nízké sebehodnocení. (Vyroubalová, 2012, s. 38) Maik sám nemá sebevědomí a sám o sobě říká, že je zbabělec: *„Prozradím ti tajemství, prohlásil jsem. Jsem největší posera pod sluncem. Jsem nudnej a zbabělej...“* (Herrndorf, 2012, s. 188) I on je však dospívající jedinec, který řeší stejné problémy například s láskou, jako jeho vrstevníci. Ovšem své city neprojevuje a problémy řeší sám, uzavřen ve svém kruhu. v tomto ohledu musí být velmi silný alespoň jeden rodič, aby rodinu udržel. To bohužel není případ Maikova otce, který během prázdnin odjíždí na služební cestu, a to ve společnosti své „sexy sekretářky“. Maik tedy zůstává často sám doma. Toto zanedbávání dítěte může mít dalekosáhlé negativní důsledky, které nemusejí být na první pohled zřejmé. Časté je nalezení party kamarádů, se kterou se dítě stýká. Zanedbává školu a vše může dojít až k experimentování s již zmiňovaným alkoholem, či dokonce drogami. Důsledkem Maikovy samoty jsou ovšem pouze počítačové hry. Vyplňuje jimi dlouhé chvíle strávené o samotě. Pomocí her dochází ke zlepšení nálady, útěku od stresů a problémů. Ale i takto časté trávení volného času může vést až k závislostem, v krajním případě ke gamblingu. (Vyroubalová, 2012, s. 42, Lovasová, 2005, s. 23)

Alkohol jako negativní fenomén může být spouštěčem dalších negativních fenoménů. Vše je navzájem propojeno a vše na sebe navazuje. Zde figuruje alkohol jako viník rozpadu rodiny: *Připadalo mi dobrý, že se táta ani nesnažil hrát na mě nějaký divadlo. Vlastně to stejně neměl zapotřebí. Mezi našima bylo svým způsobem všechno jasné. Máma věděla, co dělá táta. A táta věděl, co dělá máma. A když spolu byli sami, ječeli na sebe. Dlouho jsem nechápal, proč se nerozvedou.* (Herrndorf, 2012, s. 64) Rozvody v rodinách bývají pro děti velmi stresující. Avšak někdy může být tou nejlepší

volbou, pro kterou se rodič s ohledem na dítě rozhodne. (Schmidová, 2011, s. 43) Maik přihlížející hádkám a nežádoucím situacím tedy může být ještě více frustrovaný.

Druhým případem je pak úplný nezájem rodičů a děti vyrůstající v kriminálním prostředí, což se týká pro změnu Čika. Jde o dítě nikým nevychované, takzvané dítě ulice: *Jen jsem si jí půjčil, není ukradená, bránil se Čik. ,Zase ji vrátím. Už jsme to udělali víckrát.‘ ,S kým?‘ ,S bráchou.‘* (Herrndorf, 2012, 74) Čika se týká špatný prospěch ve škole, občasná docházka a všechny problémy se školou spojené. Alkoholismus a kriminalita dítěte jsou zde následkem nestandardního rodinného zázemí. (Lovasová, 2005, s. 26) v případě Maika jde tedy o alkoholismus v rodině jako negativní fenomén, jak bylo již výše zmíněno, a v druhém případě jde o Čika a negativní fenomén v podobě rodinného zázemí jako vliv na Čikův alkoholismus, kriminalitu a všechny ostatní problémy. Oba hlavní hrdinové jsou tedy ovlivňováni těmito fenomény a jejich dětství a dospívání je provázeno nestandardní rodinnou péčí. Oba jsou pod vlivem negativních fenoménů, a tudíž náchylní právě k uchýlení se k dalším negativním fenoménům, ve smyslu odklonu od společenských norem. Maik se sice nepřidal k žádné nebezpečné partě, avšak jeho partou se stal Čik, který ho v jednání a konání neuvěřitelně ovlivnil. Právě Maikova samota byla odpovědí na souhlas s bláznivými Čikovými nápady v podobě ukradeného auta či bláznivého ujždění policistům.

Riskantní řízení auta a další adrenalinové zážitky jsou také jevy, které lze připisovat právě k hledání vlastní identity. (Šolcová, 2009, s. 28) Zvyšování sebevědomí bylo pro Maika jasným cílem. Nebýt už jen nudný a odstrkovaný chudák. Touha probudit a najít v sobě toho odvážného, silného a statečného jedince byla také důvodem celé té dobrodružné cesty: *,Proč myslíš, že seš nudnej?‘ zeptal se Čik a já se ho zeptal, jestli ví, proč jsem se s ním rozhodl jet do Tramtárie. Vysvětlil jsem mu, že jsem nejnudnější člověk na světě, tak nudnej, že mě nepozvali dokonce ani na párty, na kterou pozvali úplně všechny, a že jsem si přál, aspoň jednou v životě nebejt nudnej...* (Herrndorf, 2012, s. 188)

V románu lze sledovat, jak Maikovi s novými zážitky a zkušenostmi sebevědomí roste. Od darování obrázku Tatjaně, který pro ni sám nakreslil, přes řízení ukradeného auta na dálnici až po svědectví u soudu. Situaci, v níž se Maik projevil jako opravdový

statečný hrdina: *„Ten Rusák tě do toho zatáhl. A ty to povíš soudci, ať už jsi policajtm navykládal předtím cokoli, kapišto?“* (Herrndorf, 2012, s. 202) Ačkoliv ho otec nutil svědčit proti Čikovi, pověděl, jak to doopravdy bylo: *„Vymysleli jsme to spolu, odpověděl jsem. My oba.“* (Herrndorf, 2012, s. 206) Zde jsme svědky momentu přeměny ze zbabělce. Je zde možné sledovat jako ve vývojovém románu vývoj postavy, jeho začátek, průběh a vrchol. Typický outsider a zbabělec si v průběhu cest dodává sebevědomí a vrcholnou přeměnou je postavení se svému otci a boj za pravdu, i když by za ni měl nést následky:

Soud pro mladistvé proti tobě ochotně zastaví řízení, když musíš vypovídat jako svědek proti někomu jinému. A pokud nejseš naprostej idiot, tak toho využiješ. Uvědom si, že tvůj ruskej kamarádíček není takovej ňouma, jako seš ty. Ten se vyzná. Má za sebou kriminální minulost, krádeže v obchodech společně s bratrem, jízdy načerno, podvod a přechovávání kradeného zboží. Jo, teď valíš oči. Celý to jeho zatracený příbuzenstvo je takový. To ti samozřejmě neprozradil. Navíc se nemůže pochlubit rodinným zázemím jako ty. Žije po krk ve sračkách. Na sedmi metrech čtverečních sraček, kam taky patří. Může být rád, když ho pošlou do děcáku. (Herrndorf, 2012, s. 202)

A právě již zmíněné rodinné zázemí má vliv a výchovný potenciál na nehotového, v tomto případě ještě nedospělého člověka. Ano, Maik se sice chlubil zázemím v podobě obrovského domu s bazénem, ale rodinným rozhodně ne. Čika sice sociálně slabší prostředí vede ke krádežím a kriminalitě, protože jedinci právě z těchto vrstev se uchylují k negativním fenoménům nejčastěji. Maika jeho „úžasné rodinné zázemí“ vede k uzavřenosti a neschopnosti k jakémukoliv jednání s vrstevníky: *Čika jsem od začátku nemohl vystát.* (Herrndorf, 2012, s. 39)

V oblasti psychické tedy nesledujeme vývoj jen z hlediska mravního a morálního být lepším člověkem, ale i v oblasti vztahové. Z uzavřeného jedince, který žil sám ve svém vlastním kruhu a nejlepším přítelem mu byly počítačové hry, se stává osoba prožívající nové přátelské vztahy a lásku: *A těšil jsem se, že zase uvidím Čika. Byl to jediná věc, na kterou jsem se těšil.* (Herrndorf, 2012, s. 203)

V oblasti vývojové však prochází Maik nejen proměnou v silného a statečného „dospěláka“, ale také smířením se sebou samým, se svým životem: *Myslel jsem na to, že mi teď nejspíš zase začnou říkat Cvoky. A že je mi to fuk. Myslel jsem na to, že existují horší věci, než je máma alkoholička. Myslel jsem i na Horsta Frickeho a na jeho carpe diem.* (Herrndorf, 2012, s. 222) Díky cestě, kterou s Čikem podnikl, se jeho myšlení obrátilo. Už mu nevadí, co o něm říkají nebo co si myslí ostatní lidé a spolužáci. Svou

mámu má velmi rád i přesto, že je alkoholička. Maik si uvědomuje, že v životě jsou i daleko těžší situace, které musí zvládnout. Začíná na spoustu věcí nahlížet s určitým životním nadhledem. Má se rád takový, jaký je. Miluje a přijímá život právě v té podobě, v jaké je nastolen.

Román je založen především na přátelství a síle člověka přítele nezradit. Imaginativní funkci díla podporující dětskou představivost může plnit *Tramtárie*, kam se hlavní hrdinové společně vydávají: *„Můžeme navštívit moje příbuzný. Mám dědu v Tramtárii.“* *„A kde bydlí?“* *„Jak, kde bydlí? Přece v Tramtárii.“* *„Někde tady poblíž nebo co?“* *„Cože?“* *„Tak na konci světa?“* *„Proč by bydlel na konci světa? Bydlí v Tramtárii, vole.“* (Herrndorf, 2012, s. 87n) Spouštěčem Maikovy cesty k prázdninové jízdě do neexistující *Tramtárie*, k cestě za vlastním já, které jako by dosud neexistovalo a muselo být nejprve nalezeno, je na jedné straně poznamenání alkoholismem matky a na druhé straně nezájmem otce. Nefunkční rodina je i spouštěčem řady dalších problémů: od komplikovaných vztahů ve škole, přes sexuální touhy i touhu po lásce až k soudnímu procesu, v němž oba protagonisté vystupují jako obžalovaní. Maik i přes radu otce nezradí Čika a nesvalí všechnu vinu na nejlepšího kamaráda. Poznává cenu přátelství. Dokáže zařadit sám sebe do svého světa v jiné roli. V roli člověka s hlavou nahoru, který se může odlišovat od jiných a může zůstat sám sebou. Žánrově se jedná o román, respektive typ románu, který by bylo možné označit jako vývojový román v širším slova smyslu, protože se v duchu rebelské literatury odehrává „na cestě.“

2.1.2.4 Literárně-kritické a čtenářské ohlasy díla Čik

Literární kritika, která prostřednictvím recenzí a jiných článků hodnotí a třídí literární díla, přijala Herrndorfův román velmi kladně, což dokazuje i již zmíněná cena Deutscher Jugendliteraturpreis, kterou odborná porota tento román roku 2011 ocenila. (www.djlp.jugendliteratur.org) Podle německého časopisu *Zeit* by si čtenáři měli román *Čik* jednoznačně obstarat, neboť jde od začátku do konce o jednu velkou literární zábavu. Nejúžasnější je, jak Herrndorfovi mladí hrdinové Maik a Čik mluví řečí, která je pro ně typická, aniž by působila v textu rušivě či trapně. „Autentický“ je tedy to pravé slovo vystihující v tomto případě jazyk postav. V *Čikovi* jde především o vtip a komické dialogy. Na jedné straně se zde objevují nádherné scény přátelství a první

lásky, na druhé straně zaznívají také písně samoty a outsidersví. Komický cestovní román *Čik* Wolfganga Herrndorfa je podle Gerrita Bartelse přesně to, co autor od psaní očekává. (www.zeit.de)

S *Čikem* zavedl Herrndorf do praxe něco, co sám před lety napsal v jednom ze svých dopisů:

*Ich möchte die Bücher schreiben, die ich selber gerne lese, im Grunde ist das Unterhaltungsliteratur. Vladimir Nabokov hat einmal gesagt, gute Literatur erkenne man daran, dass es einem kalt den Rücken runterläuft. So muss es sein! Der ganze Mist, den Literaturkritiker schreiben, so Nabokov, könne man vergessen, es komme nur darauf an, dass es einen erwischt, kalt erwischt. Genau, so ist das.*²(www.tagesspiel.de)

Román ve shodě s kritiky okouznil také čtenáře a několik týdnů se držel v první desítku nejprodávanějších knih na německém trhu. (www.argo.cz)

Čik je krásný i smutný dobrodružný román odehrávající se kdesi na tajuplném východě Německa. Má jen jednu chybu: Strašně brzy skončí. (Deutschlandsradio)

*Randständig, exzentrisch, traumhaft poetisch, magisch, oft unheimlich, noch öfter sehr komisch ist, was die beiden ausgerissenen Jugendlichen sehen und erleben. Ein sehr empfehlenswertes Buch.*³ (www.sueddeutsche.de)

Český překlad románu *Čik*, o který se postarala Michaela Škultéty, získal roku 2013 Zlatou stuhu a rovněž byl zapsán na Čestnou listinu IBBY. (www.vkol.cz) Četné recenze českých čtenářů na toto dílo poukazují na velkou čtenářskou oblíbenost (další recenze viz Přílohy).

Román *Čik* se stal tak úspěšným, že se dočkal i několika inscenací v Německu a nyní jedné i v České republice. Vůbec první inscenaci *Čika* v Česku můžeme navštívit v divadle U22 19. 4. 2016. (www.divadlou22.cz)

---

² Chtěl bych psát knihy, které bych rád sám četl, v podstatě je to zábavná literatura. Vladimir Nabokov jednou řekl, že dobrou literaturu pozná člověk tak, že mu běhá mráz po zádech. Tak to musí být! Všechny hnůj, který literární kritici píší, se zapomíná. Důležité je, aby dílo člověka zasáhlo. Přesně tak to je.

³ Stojící na okraji, výstřední, snově poetické, magické, často děsivé, ještě častěji velmi vtipné. To je to, co oba uprchlí mladíci vidí a zažívají. Je to velmi doporučeníhodná kniha.

2.2 Analýza románu *Nazí* se zaměřením na obrazy dospívání a negativní fenomény současné společnosti

2.2.1 Iva Procházková

Iva Procházková je česká spisovatelka a autorka literatury pro děti a mládež. Své dětství prožila kromě svých prvních tří let v Praze. Dokončila zde také gymnázium Jana Nerudy, ale dále již nesměla z politických důvodů studovat. Poté prošla mnoha zaměstnáními a roku 1983 emigrovala se svým manželem a dětmi do Rakouska. Jedenáct let žila střídavě v Rakousku a Německu, kde s manželem také založila autorské divadlo Schlauer Kater. Když se roku 1994 vrátila zpět do Prahy, začala spolupracovat s mnohými nakladatelstvími, a dokonce působila nějaký čas také jako dramaturgyně v České televizi. Dnes ovšem pracuje jako spisovatelka a scénáristka na volné noze. Podstatnou část své tvorby věnuje Iva Procházková literatuře pro děti a mládež. V této kategorii obdržela za svá díla prestižní literární ocenění. Její díla vycházejí jak v češtině, tak v němčině. Německé vydání jejího románu *Nazí* bylo nominováno na cenu Deutscher Jugendliteraturpreis, v České republice za něj získala roku 2010 již zmíněnou Magnesii Literu. K jejím dalším dílům pro děti a mládež patří například *Středa nám chutná*, *Pět minut před večerí*, *Soví zpěv*, *Uzly a pomeranče* či další vítězné dílo *Myši patří do nebe*. (www.ivaprochazkova.com; www.spisovatele.cz)

2.2.2 *Nazí*

2.2.2.1 Základní seznámení s dějovou linií románu

Román *Nazí* představuje pět mladých lidí, odkrývá tedy pět osudů. Jejich příběhy však v knize ani nezačínají, ani nekončí. Jde pouze o jakési nahlédnutí do jejich světa. Ústřední hrdinové se pohybují na prahu dospělosti. Všichni prožívají jakýsi boj, ať už jde o boj vnitřní nebo konflikty, které se odehrávají v jejich reálném životě, a to především se svými rodiči. Každý si svůj problém řeší po svém. (www.ivaprochazkova.com)

Niklas, který žije bez otce, a Evita, která byla vychovávána jeptiškami, se se svým problémem vyrovnávají pomocí drog. Vydávají se takto na dlouhou nebezpečnou cestu, na jejímž konci očekávají vytouženou svobodu.

Sylva řeší svůj problém útekem. Před vlastní realitou utíká do přírody, kde se cítí volná a ničím nevázaná.

Naopak Robin před realitou nikam neutíká. Bojuje s ní sám ve svém vnitřním světě. Žije ve vlastním kruhu, do kterého nikoho nepustí. Jeho uzavřenost je důsledkem skutečnosti, že byl obviněn ze znásilnění své spolužačky.

Filip je intelektuál a takový přístup má i ke světu. Dodržuje své zásady a pravidla. Zdá se tedy, že drží svět v hrsti a má vše pod kontrolou.

Jde sice o pět různých příběhů, jen dohromady však dávají smysl a vypovídají o jedné jediné veličině, a to o dnešní dospívající generaci. (www.ivaprochazkova.com) Společně ukazují čas, který si prožil v určitém věku každý. Postavy bojují proti společnosti a jejím pravidlům. Bojují za svobodu a spravedlnost, ale současně také prožívají stavy vnitřní nejistoty, strachu a hledají sami sebe.

2.2.2.2 Komentáře k jednotlivým komponentám románu

Román Ivy Procházkové a jeho titul *Nazí* vysvětluje sama autorka díla prostřednictvím otce jedné z hlavních hrdinek Sylvy: *Puberta je zvláštní stav. Neopakovatelný. v pubertě je člověk nahej, takže se ho všechno přímo dotýká. Ten dotyk vzrušuje a bolí zároveň. Jenže to trvá krátce. Až moc krátce.* (Procházková, 2009, s. 28) Jedná se tedy o metaforický titul objasňující křehký stav období dospívání. (Peterka, 2009, s. 121)

Román je tematicky spleten z příběhů pěti mladých lidí, jejichž osudy se někdy protínají, jindy míjejí. Každý z pěti příběhů obsahuje další vedlejší dějové linie a odbočky. Nejvýznamnější vedlejší dějovou linií u příběhu Robina je nemoc Robinovy matky. Kromě prožité zkušenosti, kterou má Robin z hor, a která je stěžejním tématem celého jeho příběhu, je zde tedy přítomná také nemocná matka, na kterou musí Robin dávat pozor a starat se o ni především v nepřítomnosti Robinova otce. Kromě těchto

vedlejších dějových linií pozorujeme v díle i dějové odbočky a ukázky ze světa každodennosti dospívajících jedinců. Takovým příkladem může být obyčejný nákup oblečení:

Oddělení obuvi se táhne přes celé poschodí obchodního domu. Sylva čeká, až jí prodavačka přinese správnou velikost tenisek, které si vybrala, a přitom klouže pohledem po pilířích krabic kolem sebe. Uvažuje, kolik takových obchodních domů v Berlíně je, kolik se v nich denně prodá, jaké spousty bot se válejí po všech koutech Evropy. Pradědeček by se obracel v hrobě, napadne ji otcova oblíbená průpovídka. (Procházková, 2009, s. 74)

Dále se v díle objevují popisy krajin, periferií Berlína:

Vzduch už je večerní. Slunce zapadlo, řeka se přestala lesknout, na nebi se množí mraky. Bílý i šedivý. Vypadá to, že v noci už konečně něco přijde. Chtělo by to pořádné slejvák, nepršelo celou věčnost. Většina zahrad vypadala jako po požáru. Ani jedna kytky, rezavý trávníky, suchý opadaný listí. Zahrádkářská kolonie se během léta změnila v prérii. (Procházková, 2009, s. 142)

Především se v díle setkáme s popisem prostředí letního, horkého, sálajícího velkoměsta Berlína. *A tak vpřed Postupimskou třídou k náměstí bez ohledu na to, že člověk při každém vdechnutí cítí horkou dlažbu až v průduškách. Mohutné mrakodrapy našťástí vrhají hluboký stín a v pasážích je klimatizace. (Procházková, 2009, s. 75)*

Z hlediska kompozice se jedná o typ volnější kompozice, což je kompozice typická pro většinu románů včetně románu *Čik*. (Peterka, 2009, s. 186) Děj zachycuje dnešní dospívající mládež v jejich každodenních dramatech, jakými jsou boje s okolním světem, se spolužáky, s rodinou, ale hlavně se sebou samým. Vyprávění v er-formě střídá ich-forma, kdy v každém příběhu kus vypráví sám hlavní hrdina vyprávění: *Robin dojde k nejbližšímu křeslu a zvedne ho, aby ho natočil směrem ke slunci, když v tom si jí všimne. (Procházková, 2009, s. 58) Ukončím prohlídku sekretáře a otevřu skříň. Pořád ještě v ní visí jeden tátův oblek. Já už si v něm tátu nepamatuju. (Procházková, 2009, s. 84)* Časté jsou dialogy postav zdůrazňující autentičnost a věrohodnost jak děje, tak postav. Dialog přispívá také k rychlejšímu tempu a dodává na intenzitě výpovědi. V románu se objevují dále krátké dopisy udržující kontakt mezi přáteli. (Peterka, 2009, s. 135,139)

Příběh je vyprávěn z větší části chronologicky. Do chronologického vyprávění jsou však vsunuty i retrospektivní pasáže, které lze stejně jako v případě románu *Čik* klasifikovat jako děj vložený. (Peterka, 2009, s. 186) Jedná se především o vzpomínky na dětství, na minulost, na okolnosti, které už se staly a nelze je vrátit zpět. Celý román

začíná příběhem Sylvy, která může být vnímána jako hlavní hrdinka celého díla, jelikož její příběh je prolínán se všemi příběhy ostatních hrdinů a ke každému z nich má Sylva určitý vztah, zato například Nicklasův příběh se s příběhem Robina vůbec neprotne. Na Sylvin příběh tedy poté navazují vyprávění dalších čtyř hrdinů. Nejsou od sebe striktně oddělena, příběhy hrdinů se často střídají.

V rovině jazykové je nejdůležitější složka lexikální. Najdeme zde jak spisovné výrazy ve vyprávění, tak jazyk hovorový zprostředkovaný mluvou dospívajících. Vedle spisovného jazyka se zde objevuje také jazyk nespisovný, a to z velké části v podobě slangu, popřípadě argotu. Mluvy charakterizující v tomto díle narkomany Nicklase a Evitu: *Rád bych věděl, co všechno do sebe láduje. Ode mě dostává éčko a marjánu, občas haš, ale mám dojem, že z vlastní iniciativy toho zkonsumuje mnohem víc.* (Procházková, 2009, s. 31)

2.2.2.3 „Problémově nazí“ protagonisté díla *Nazí* jako hrdinové románu (nejen) pro mládež

Dílo je řazeno do kategorie pro mládež, ve které bylo také mezinárodní cenou Magnesii Literou roku 2010 oceněno. Hledání vlastní identity, které je stěžejním tématem románu, je zasazeno do kontextu dalších témat líčících aktuální problémy současné společnosti a životní styl dospívající generace, která je těmito negativními fenomény ovlivňována. Hlavním cílem pětice dospívajících je přijímání pravidel hry nastavených dospělými a vybudování své vlastní identity. Svatava Urbanová píše o Ivě Procházkové a o jejích dílech:

Její dětští hrdinové se rodí, dorůstají, hledají se, procházejí zkouškami, zaznamenávají životní zkušenost, a dokonce mají jakoby dvojí totožnost. v každém z nich je něco běžného, všedního, ale také jedinečného, neopakovatelného překvapivého. Zažívají doteky zázraku (třeba lásky), tajemství nebo zjevení smyslu své existence, okamžiky prozření, které se dějí ve snu i v každodenní realitě. (Urbanová, 2004, s. 146)

• *Motiv rodinného zázemí jako impuls k psychickému dospívání*

Dětské motivy se v tomto díle nevyskytují. Jedním z důležitých témat, které autorka zvolila k vylíčení dospívání, je v případě hrdinky Sylvy nefunkčnost rodiny. Otec je Čech žijící v Čechách, matka Němka, která žije v Berlíně. Sice zatím nedospěli

k rozvodu, ale žijí odděleně. Sylva si neustálým těkáním mezi nimi připadá rozštěpená: *„Tak se sakra dohodněte!“* řekla Sylva, která se už tenkrát cítila jako prostředník mezi rodičovskými póly. *Bohužel zřídka kdy úspěšný.* (Procházková, 2009, s. 12) *Nedohodli se. To, že matka zůstala v Berlíně a otec se přestěhoval zpátky do Čech, jejich vztah udrželo při životě. Možná je dvěstěpadesátakilometrová vzdálenost mezi manžely ideální.* (Procházková, 2009, s. 13) Sylva bydlí s otcem, se kterým si rozumí více než s matkou a který s ní soucítí. Nerad ale přiznává, že jeho výchova selhává na přemíře empatie:

Svoji dceři rozumím velmi dobře. Když jí tak dobře rozumíte, vysvětlíte mi, proč nechodí do školy. Za první pololetí má 225 zameškaných hodin. Omluvených, pane profesore. To mi nemusíte připomínat. Já vím, že jste jí je omluvil. Ale proč? Proč jí její záškoláctví tolerujete? (Procházková, 2009, s. 5)

„Chod’ tam aspoň čtyři dny v týdnu,“ přesvědčoval Sylvu. *„Aby viděli snahu.“* (Procházková, 2009, s. 19) Sylva tak ztrácí matčin dohled, chybí jí její pevný řád a pravidla, a také trocha něhy, jemnosti a ženskosti. Jsou s matkou naprosto rozdílné:

Své matce se každopádně nepodobá – z každé vyzařuje jiná energie, mají rozdílnou stavbu kostry a naprosto odlišné vůně. Sylviina matka je drobná, působí čínorodě a voní drahou kosmetikou. Sylva je spíš robustní a voní sama sebou. (Procházková, 2009, s. 95)

Rodina má pro dítě obrovský význam, má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti, a to nejen v oblasti psychické (dítě potřebuje cítit lásku a pocit jistoty a bezpečí), ale i v oblasti tělesné a sociální. Rodina je svým způsobem mikrosvět, jakási vzorová společnost. Zde si dítě osvojuje základní pravidla chování a dovednosti, které mají poté rozhodující vliv na jeho orientaci ve společnosti jak ve smyslu pozitivním, tak negativním. (Lovasová, 2005, s. 15) Možná i kvůli tomu má Sylva problém se společností přizpůsobit a přijmout jakákoli společenská pravidla. *Běžné projevy civilizace v ní vyvolávaly úzkost. Nedokázala se chovat slušně. Byla nespolečenská. Bylo pro ni utrpením zařadit se. Ať se ocitla kdekoli, nevědomky porušovala pravidla a zvyklosti.* (Procházková, 2009, s. 17)

V případě dalšího hrdiny románu Niklase se rovněž jedná o nefunkčnost rodiny. Zde je však nefunkčnost zapříčiněna ztrátou jednoho z rodičů. V rodině chybí role otce a Niklas je vychováván pouze matkou: *„Niklasi, víš, z čeho mám opravdu radost?“* řekla mi nedávno, když nás našla s Evitou na pohovce, oba zhulený, že už to víc nešlo.

,Opravdu, opravdu, ale opravdu mě těší, že e tohohle nedožil táta.‘ (Procházková, 2009, s. 31) A přesto, že je pro dítě matka primární osobou, nemůže zcela nahradit druhého rodiče. Role otce v rodině je specifická. Aby dítě mohlo přijmout svoji roli, musí k tomu mít vhodný vzor, se kterým se identifikuje, což platí tedy hlavně v případě synů. Niklasovi tento vzor chybí a chyběl mu i v té nejpotřebnější fázi dětského a dospívajícího věku. Takové děti jsou poté více náchylné k jakýmkoliv negativním vlivům okolí. (Lovasová, 2005, s. 22) Možná proto se uchyluje Niklas nejdříve jen ke kouření a poté k braní drog, na které se váží opět další problémy, v tomto případě krádeže.

Na Niklasově lásce Evitě je ukázán další negativní fenomén v souvislosti s rodinou a rodinným zázemím objevující se v současnosti. Evita vyrůstá bez rodičů. Nemá ani matku, ani otce. Je vychovávána jeptiškami, musí se řídit jejich striktními pravidly a nařízeními.

,Musíš se podřídít řádu, Evito, ať se ti to líbí, nebo ne. Do kolika byla vycházka?‘ ,Do šesti.‘ ,Teď je čtvrt na osm. Přetáhla si více než o hodinu. Kde si byla?‘ ,Tak různě.‘ ,Dělám to nerada, ale musím tě potrestat. Jinak by to nebylo fér vůči ostatním, co řád dodržují. Souhlasíš se mnou?‘ Přikyvuje, aby už měla kázání z krku. Umývat židle v kapli není trest, ale to sestře Callistě nebude říkat. Je to lepší než hrát ve společenské místnosti Scrabble nebo se dívat na třítisící pokračování Dobrých časů. (Procházková, 2009, s. 65)

Evita, další z pěti hrdinů, netouží po ničem jiném než po svobodě. Nedostatek lásky, pocit samoty, smutku a život za vrátnicí internátu, jež je od okolního světa oddělena těžkými dubovými vraty, ji právě přivádí na cestu drog, na kterou se vydává společně s Niklasem.

Prostřednictvím Robina, dalšího protagonisty, Iva Procházková promítá do literatury pro mládež další z negativních vlivů vyskytujících se v rodině, a to nemoc jednoho z rodičů. Nemluvíme zde o běžných onemocněních, jakými jsou angína nebo chřipka. Jde o závažná chronická onemocnění. V centru dění pak nestojí dítě, nýbrž nemocný dospělý, a to i v obdobích, ve kterých je nutno přesunout centrum pozornosti na dítě. Jedním z takových je právě období dopívání, ve kterém by se měli rodiče dospívajícímu věnovat a projevovat o něj a jeho aktivity zájem. V období, kdy právě dospívající potřebuje vědět, že je milován a že se na svoji rodinu může kdykoliv spolehnout. (Lovasová, 2005, s. 20) V tomto případě však stojí ve středu dění Robinova

matka. Ačkoliv se to nezdá býti pro rodinu a dítě tolik náročné jako například rozvod, jelikož je rodina pohromadě, i přes to tato porucha v rodině často mění psychiku dítěte i jeho pohled na svět. Má jiné potřeby a povinnosti než ostatní děti, jelikož musí pomáhat starat se nejen o nemocného, ale částečně i o domácnost nebo starší sourozence. *Už už chtěl její návrh přijmout, ale pak si vzpomněl na svou zodpovědnost. Na vražedné horko za okenními tabulkami. Na otce. Jsi už chlap, Robine, spoléhám na tebe.* (Procházková, 2009, s. 100) Dítě se tak stává psychicky daleko starším, což někdy vede k vyřazení dítěte z kolektivu. To však není případ Robina. Žije sice sám se sebou ve vlastním uzavřeném kruhu, ale příčina jeho uzavřenosti není v nemoci matky, nýbrž prožitá zkušenost se spolužačkou na horách. Nemoc jednoho z rodičů se zdá být v jeho příběhu vedlejší. Je zde pouze naznačen příklad dalšího negativního fenoménu.

- **Motiv fyzického dospívání**

Hlavním jevem doprovázejícím dospívání je proces fyzických změn. V románu se na tyto změny poukazuje v příběhu hlavní hrdinky Sylvy: *‘Máš už céčka, vid?’ měřila si ji na podzim při tělocviku Lucie, pro kterou byly tělesné proporce-mužské i ženské-hlavním a nezávažnějším tématem.* (Procházková, 2009, s. 10) Kromě toho na sobě v posledních měsících zaznamenávala Sylva ještě další změny. Na tu další a velmi zásadní si vzpomněla, když měla v úmyslu dodržet domluvu s otcem, že do školy bude chodit alespoň třikrát v týdnu. Jen nepřemýšlela nad tím, že každý měsíc jí v tom budou bránit její tělesné pochody. V tomto případě předmenstruační syndrom. Křeče v podbřišku a bolest v zádech zaháněla plaváním. Uplavala desítky kilometrů podél i proti proudu řeky.

S obdobím dospívání a těmito fyzickými změnami je úzce spjatá sexualita, která se v románu objevuje jako jeden z dalších motivů. v tomto případě vnímáme opět motiv sexuality negativně. Jedná se o motiv znásilnění, který se aktuálně ve společnosti vyskytuje poměrně často, a nejspíš proto se tento negativní fenomén odráží také v literatuře. První lásky a první zkušenosti souvisí s prožitím sexuální role (Lovasová, 2005, s. 43): *‘Počkej...Robine, ne... já nechci. Nech toho, Robine!’ Nechat? Ted’ nechat? To přece nejde! To nemůže myslet vážně! Určitě to říká jen tak. Je to pro ni poprvé. Tak jako*

pro něho. (Procházková, 2009, s. 60) 'Co jim řekla?', 'Že jsem...', 'Dokončíš větu? Nebo to mám z tebe tahat?', 'Tvrdí, že jsem ji znásilnil.' (Procházková, 2009, s. 55)

- **Motivy přátelství a lásky**

Zásadní a neodmyslitelnou součástí dospívání zastává přátelství a láska. v tomto období se většinou prožívají první lásky. Jelikož je tato práce zaměřená na obrazy dospívání, a to především s ohledem na negativní fenomény, také motiv lásky je zde ukázán ve v negativním smyslu. V románu se řeší, kam až člověka může láska k druhému dostat a co je pro ni schopen obětovat. Dospívající berou první vztahy velice vážně a prožívají je intenzivně. Jsou schopní se kvůli vztahu vzdát spousty věcí. Jako první se většinou vzdávají svých koníčků, poté opouštějí své kamarády. (Lovasová, 2005, s. 41) Tento negativní jev spojený s láskou je zde ukázán na postavě Niklase a jeho lásky Evity. Niklas kvůli lásce k Evitě opouští svou dlouholetou kamarádku Sylvu. Záměrně se jí vyhýbá, nechce s ní o ničem mluvit. A rozhodně ne o jeho přítomném životě a Evitě:

Doma si dá studenou sprchu a všechno ze sebe spláchne, i Niklase. Hlavně Niklase. Proč by si lámala hlavu s někým, kdo jí všemožně dává najevo, že si má hledět svého, kdo se jí vyhýbá, kdo se před ní dokonce schovává? Už na něj nebude myslet. Nechá ho zastrčeného v koutku paměti, nic víc. Kouzelný talisman, který patřil k dětství, ale už ztratil svou moc. Přesně tak to udělá. (Procházková, 2009, s. 107)

Dospívající jsou v nepopsatelném stavu zamilovanosti, kdy chtějí prožívat veškeré pocity a stavy s tím, koho zbožňují. *Mám nejkrásnější holku ve Friedrichshainu, možná v celém Berlíně. Podezřívám ji, že je nesmrtelná. Určitě stála modelem malířům, co zdobili egyptský chrámy a pyramidy. Nebo je to samotná královna Nefertiti.* (Procházková, 2009, s. 32)

A tak chce i Niklas prožívat stavy se svou láskou Evitou, která je ovšem závislá na drogách. A nejen na nich, ale i na lidech, kteří je poskytují. Velký vliv na jedince mají v tomto období právě vrstevníci či lásky. Závisí ovšem na psychologických charakteristikách jedince. Děti, které vyrůstají v dysfunkční rodině, bývají k těmto negativním vlivům náchylnější, což je i příklad Niklase, u kterého jeden negativní fenomén, jímž je smrt otce a výchova pouze příliš pracovně zaneprázdněnou matkou spouští jiný negativní fenomén. Niklas tak může trpět ztrátou a neuspokojením základních potřeb a láska k Evitě je pro něj vysvobozením a útekem od negativních

myšlenek a problémů. Niklas jí chce být vždy na blízku, chce s ní soucítit, proto začne brát drogy společně s Evitou a poté už není cesty zpět: *Všechno, co si po večerech a o víkendech vydělám, shrábnou dealeři na Hasenheide. Už u nich skončil i můj mobil a kamera. Jsem zvědavej, co přijde na řadu teď. Moc toho nezbejvá.* (Procházková, 2009, s. 32) Svou lásku nepřestává milovat a neopouští ji ani v momentě, kdy mu z kasy v obchodě, ve kterém si Niklas přivydělává, ukradne denní tržbu. Peníze, které ovšem Niklas nemá šanci sehnat, musí okamžitě vrátit, proto se kvůli své lásce, o kterou nechce přijít, uchýlí k dalšímu kroku neodmyslitelně patřícímu ke světu drogově závislých, ke krádeži.

„Do zejtrka do večera,‘ dal se slyšet pan Butzke. ‚Jinak lítáš v maléru!‘ pro něho je to hračka, schrastit čtyři sta padesát euro. Prostě otevře peněženku. Nebo sejf. v krajním případě si zajde k automatu. Já i kdybych u automatu vystál kráter, odejdu s prázdnou. Takže mi nezbejvá než štrachat dál. Předsín a kuchyň už jsou prohledaný, teď mámin pokoj. (Procházková, 2009, s. 83)

Z netrpělivosti jsem čím dál vzteklejší. Nakonec šklubnu tak silně, že uzávěr urvu, kabelka se otevře dokořán a obsah se vysype na koberec. Zírám. Narazil jsem na zlatonosnou žílu. Spustím se na kolena, sbírám z koberce rozsypaný šperky a blahořečím skrytejm silám, který mě mají na starost, nebo komukoli jinýmu, kdo je za tenhle mirákl zodpovědněj. ‚Díky!‘ křičím do prázdnýho bytu. ‚Nikdy vám to nezapomenu!‘ (Procházková, 2009, s. 88)

- **Motivy extrémních problémů na hranici zákona**

Drogy a kriminalita mládeže patří k hlavním negativním fenoménům současné společnosti ovlivňující hlavně život dospívajících, což tvoří základní témata a motivy pro problémově orientované romány. V románu *Nazí* jsou drogy brány spíše jako motiv svobody či útěku od problémů, pocitů osamělosti či smutku. Tento negativní fenomén je v díle ukázán prostřednictvím jedné z hlavních hrdinek Evity. Drogy a jejich konzumování vnímá jako svobodu, nepopsatelný pocit lehkosti bytí: *A pak... Ten první vpich byl nejlepší. Absolutně nedostižný.* (Procházková, 2009, s. 72) Opět se zde objevuje rys toho, že jeden negativní fenomén spouští další. Evita vyrůstala bez rodiny, protože nejprve ji a matku opustil otec a poté jí matka zemřela. Byla vychovávána jeptiškami, žila v internátu. Zažívala frustrace z toho, že není milována. Chyběla jí nejen láska, ale toužila i po svobodě, radosti ze života, a právě drogy ji tuto radost přinesly. Nabízely vše, po čem kdy toužila. Zažívala s nimi pocity bezpečí, zintenzivňovala své prožitky radosti a euforie. Unikala před bolestí a samotou.

Nahrazovala si jimi odvahu a chybějící odolnost před zraněními, které ovšem pramenily zevnitř, z její duše. Evita začala svět prožívat jinak. Její problémy mizely, měnilo se její myšlení, vztah ke světu i k ní samotné. Drogy s sebou ovšem nesou riziko závislosti a lidé touží zažívat stejné stavy znovu a ještě intenzivněji. A stejně tak to měla i Evita: *„Nebud' hloupá, kam se ženeš? Nestačí ti konopí?“ ze začátku jí stačilo, časem potřebovala víc.* (Procházková, 2009, s. 72)

„Co to máš s očima?“ zeptal jsem se. „Zánět spojivek asi.“ „Není ten zánět náhodou v přímým spojení s tvým předloktím?“ „Jak to myslíš?“ „Ty víš, jak to myslím.“ „Zavrtěla hlavou. „Perníkáři jsou světloplachý. Nevšimla sis?“ „Co to má společného se mnou?“ Nevěděl jsem, jestli do sebe rve perník nebo něco jiného, taky to bylo vedlejší. Vzal jsem ji za loket. Chtěla ucuknout, ale nenechal jsem ji. Jednou rukou jsem ji držel a druhou jí vyhrnul rukáv. Měla předloktí zřícený hůř než minule. (Procházková, 2009, s. 86)

Motiv svobody se však v díle vyskytuje vícekrát. Svoboda je pro dospívající jedince důležitá především, co se týká dalšího vývoje. V tomto období často hledají svobodu, chtějí se odpoutat od rodičů. Chtějí být samostatní. V druhém případě je motiv svobody přítomen ve vedlejším příběhu Sylvy, která nachází uprostřed vyprahlého města psa. Samotného a opuštěného. Na veterinární klinice ovšem zjistí, že se nejedná o psa, nýbrž préríjního tvora, kojota. Je symbolem volnosti. Sylva ho však nenechá zavřít do žádné rezervace, z ordinace utíká a vydává se společně s Robinem na riskantní cestu až k německým hranicím, kde kojota vypouští do volné přírody:

„Sylvo, to je...“ „Ulitlý?“ „Bojím se, že dlouho nepřežije.“ „Možná, ale nebude za mřížemi. Robine! Nedělej, že nechápeš ten rozdíl! Bude volnej! Může si dělat, co bude chtít!“ „Svoboda na týden? Na dva?“ „Chceš říct, že se to nevyplatí? Když jsem byla malá, připadaly mi dva týdny jako věčnost.“ „Co když to budou jenom dva dny? Několik hodin?“ „Podle mě se míra svobody nedá vyjádřit v hodinách.“ (Procházková, 2009, s. 177)

Sylva pochopila, že svoboda má mnoho stupňů a několik podob: *„Co není svoboda pro tebe, může být pro mě. Každý z nás má v sobě schované nějaké prožitky, kteréj ovlivňuje naše přání a představy... i představu svobody. Jenže je nesdělitelný.“* (Procházková, 2009, s. 180) Kojot zde může představovat Sylvu, která se stejně jako on nachází uprostřed ochočené evropské civilizace. *„A po čem toužíš?“ zeptal se otec. „Nejradši bych odjela na Aljašku nebo do Laponska. Nebo na Sibiř. Chtěla bych žít jako přírodní kameny. v divočině.“ „Z čeho?“ „Chytala bych ryby.“* (Procházková, 2009, s. 20)

- **Motivy hledání vlastní identity**

K jednomu z důležitých motivů tohoto románu patří neodmyslitelně hledání identity. Adolescent by se měl v tomto procesu učit zvládat vývojové úkoly dané

společnosti, ve které žije a také zvládnout svoji impulzivitu, což je hlavním úkolem především Sylvy:

Jednotvárné hodiny otupovaly a Sylva se zmocňoval čím dál zoufalejší pocit, že čas strávený ve školních zdech je promarněný. Navždy ztracený. Zřetelně viděla odumřelé buňky času vzdalovat se po nebi a mizet za rámem okna. Koncem listopadu už to nevydržela a místo do školy se vydala do lesa. (Procházková, 2009, s. 17)

V největší míře pozorujeme motiv identity v příběhu Filipa. Intelektuál, který žije ve svém čistě iracionálním světě, má svá přísná pravidla a zásady, která nikdy neporušuje. Stanovil si žebříček hodnot a city, nebo dokonce láska či nepřipravené spontánní projevy do něj rozhodně nepatří. *Měl se k ní otočit a vášnivě ji líbat, ale v tom mu bránila jeho intelektuální nátura a obava, že se zesměšní. Nikdy se nenechal strhnout k impulzivním projevům citu. (Procházková, 2009, s. 15)* Ale lidé nejsou pořád stejní. Vyvíjejí se, na což mají mnohdy vliv lidé a prostředí, ve kterém žijí. Vyvíjí se i postava Filipa v okamžiku, kdy se setká s energickou Berenikou, díky níž poznává lásku a city. Dokáže o nich mluvit a smyslně je prožívat. *Stáli jsme na stanici autobusu, objímali se a líbali a bylo nám úplně jedno, že na nás všichni zevlují. Možná ani nezevlovali, nevím. Prostě jsem na okolí zapomněl. Poprvé v životě... (Procházková, 2009, s. 190)* Filipův žebříček hodnot zničí demonstrace ekologických aktivistů, na které se zúčastní rvačky, jež dokonce skončí i Filipovým zatčením. Stává se z něj jiný člověk. Jeho zbraní byla vždy slova a nyní se z nich staly činy. *Bez přemýšlení přiskočil a zakousl se policistovi do pálené kůže. Čin je nejjasnější odpověď. (Procházková, 2009, s. 167)*

- **Motiv outsiderství**

Mírně upozaděn je v díle motiv outsiderství. Na každého z pětice hlavních hrdinů se dá svým způsobem nahlížet jako na outsidera.

Sylva byla vždy jiná než ostatní. Ve třídě žádné kamarády neměla. Všichni o ní říkali, že je „prdlá“. Nejspíš kvůli její přirozenosti a divokosti. *Už v berlínské škole si tím vysloužila pověst podivínky. Jediný, s kým mohla bez zábran mluvit, byl Niklas, ale ten byl sám nezařaditelný. Vlastní volbou outsider. (Procházková, 2009, s. 17)*

Niklas byl z kolektivu mírně vyčleněn už kdysi, ale společně s Evitou se jako fetišáci stávají naprostými outsidersy stojícími na samotném okraji společnosti.

Další v pořadí je Robin. Nejblíže má k Sylvě. Stejně jako ona v sobě ukrývá jakési prvky živočišnosti:

Měnil si trička a košile každý den, ráno i večer se sprchoval, a přece se typického zápachu nemohl docela zbavit. Navykl si tomu říkat zápach, protože tomu tak říkali všichni, ale vskrytu duše považoval pot za něco příjemného. Živého. Naprosto přirozeného.

Proto byl také z kolektivu často vyřazován a mnoha lidmi opovrhován. *„Seš cejtít potem,“ měla ve zvyku informovat ho Melinda. Vyčítavě, s ohrnutýmnosem. „Copak se nepřevlíkáš?“* (Procházková, 2009, s. 57)

Úplným outsiderem se stal ve chvíli, kdy se po zkušenosti z horské chaty a následným obviněním ze znásilnění uzavřel sám do sebe, a odmítal s kýmkoli komunikovat.

Posledním hrdinou je Filip, outsider na první pohled. Nemá žádné kamarády a jeho nejlepšími společníky jsou odborné knihy a publikace: *To, že si vzdělanost vytyčil jako hlavní smysl života a už ve svých sedmnácti letech četl v průměru 60 stran odborného textu denně, z něj ještě nedělalo alfa samce.* (Procházková, 2009, s. 16)

- **Motiv konzumní společnosti**

Další negativní fenomén, který se v díle objevuje a který v románu spisovatelka Iva Procházková tematizuje, je obraz dnešní konzumní společnosti. Sylvin otec je zde zobrazován jako ochránce přírody milující jednoduchost a skromnost. Naproti tomu její matka je typickým příkladem konzumního člověka, který hledí především na sebe a také na svoji kariéru. Miluje ruch velkoměst a prohlížení výkladních skříní. Kvůli tomuto a také kvůli zaměstnání se vzdá své rodiny a zůstává bydlet v Berlíně:

Otcovy vzpomínky dýchají staromilstvím, ale Sylva ví, o co mu jde. Všeho je moc. Už to není dostatek, ale rozmařilost. Podle něj se obklopujeme věcmi, které nepotřebujeme, ztratili jsme cit pro proporce. (Procházková, 2009, s. 74n)

Matka je jiná. Neuvažuje v globálním měřítku. Mít na sobě a kolem sebe hezké věci, pomáhat hezkým věcem na svět ji těší. (Procházková, 2009, s. 75)

V románu můžeme pozorovat celou řadu negativních fenoménů, které jsou běžnou součástí společenského života. Do literatury se promítají téměř identickým způsobem, jakým se projevují v běžném životě. Jelikož je tento román v první řadě adresovaný mládeži, ukazují se zde negativní vlivy společnosti na příbězích hlavních hrdinů, dospívajících jedinců. Lze si povšimnout provázanosti mezi negativními vlivy, které dospívající ovlivňují. Příběhy hrdinů dokazují, že jeden negativní fenomén bývá také spouštěčem dalšího negativního fenoménu.

2.2.2.4 Literárně-kritické a čtenářské ohlasy díla *Nazí*

Procházková používá účinnou variantu stylistických prostředků v kombinaci se symbolickým roztrpčením klasických literárních témat pro adolescenty. (www.ibby.cz) Kritika v německých novinách Frankfurter Allgemeine Zeitung für Deutschland uvádí, že se Iva Procházková dokáže mistrovsky vcítit. Má obrovský smysl pro vycítění bolesti a vystižení pocitů dospívání.

Psychologicky hluboký román *Nazí* autenticky zachycuje typické zážitky a myšlení dospívajících jedinců. Prostřednictvím hlavních postav a jejich rozdílných charakterů se dotýká centrální otázky týkající se dospívání. Končí ovšem bez závěrečné odpovědi na ni. Toto dílo Ivy Procházkové má velmi ostré hrany a vyzývá čtenáře k vlastnímu názoru a následnému přemýšlení o tématu románu. (www.djlp.jugendliteratur.org)

Jelikož autorka píše dvojjazyčně, tedy sama vydává svá díla jak v češtině, tak v němčině, nelze zde jednoznačně hovořit o překladu. v obou jazycích totiž autorka myslí a cítí, jak sama uvedla:

Kdybych se v roce 1995 nevrátila z německého exilu zpátky, možná bych dnes už psala hlavně německy. Řeč, kterou kolem sebe dennodenně slyšíte a kterou musíte mluvit, získá brzy vládu i nad vaším myšlením a začnete v ní přirozeně psát, často i snít. Já jsem si to svým návratem zkomplikovala. Po jedenácti letech, ve kterých mě ovlivňovala němčina, už zase uplynulo čtrnáct roků pod vlivem češtiny. Dnes píšu převážně česky, ale až na řídké výjimky si své knížky překládám do němčiny sama. Potřebuju sice vždycky někoho, kdo mi pomůže vychytat chyby, ale pořád je to pro moje příběhy mnohem lepší, než kdyby je překládal někdo cizí. Možná by byl korektnější, ale já si myslím, že o přesnost právě nejde. Jde o adekvátní převedení obrazu nebo pocitu vyvolaného jedním jazykem do jazyka jiného, aniž by se ztratila autenticita. A v tom se nejradši spolehnu sama na sebe. (www.ivaprochazkova.com)

Čtenářský ohlas není ovšem tak kladný a plný nadšení, jako tomu bylo u románu *Čik*. Čtenáři jak čeští, tak němečtí velmi často uvádějí, že se v knize velmi špatně orientují. Někdy píšou o zmatenosti zapříčiněné střídáním vyprávění postav. Co naopak čtenáři oceňují, je hluboký příběh plný zvrátů, úvah a hlubokých prožitků. (www.amazon.de; www.databazeknih.cz)

*Ich habe mich wirklich schwer getan in das Buch hineinzufinden. Zwar wird man gleich mitten in die Handlung gerissen, aber das ist nicht unbedingt positiv. So war für mich zu Beginn besonders der Aufbau des Buches sehr verwirrend.*⁴ (www.amazon.de)

---

⁴ Bylo skutečně těžké se do knihy dostat. Sice se člověk ocitl hned uprostřed příběhu, ale to nemusí být bezpodmínečně pozitivní. Od začátku pro mě byla výstavba knihy značně zamotaná.

3. Komparace románů

Oba interpretované romány *Čik* i *Nazi* jsou díky základním tématům, ústředním motivům a zpracování řazeny k současné literární tvorbě pro mládež. V této tvorbě zaujímají mimořádnou pozici. Jelikož se o nich mluví v souvislosti s již zmíněnou problémově orientovanou literaturou, konkrétně tedy problémově orientovanými romány, zaměřují se především na dospívající generaci ve vztahu ke společnosti a fenoménům, které je v životě ovlivňují. Pozornost autoři věnují především fenoménům negativním. Řešení problémů je ukázkou dokonalého vcítění se do psychiky dospívajícího jedince a výborné znalosti a pochopení života dospívajících. Oba autoři velice autenticky vystihují chování a jednání postav jak v běžných, každodenních, tak také v krajních životních situacích, které mohou čtenáře vést až k existencionálním otázkám.

Společným základem těchto próz by tak mohlo být téma hledání identity. Herrndorf i Procházková patří k těm autorům, kteří se ve své tvorbě právě s problémem identity vyrovnávají, jelikož vybudování a dosažení vlastní identity patří k základním a hlavním úkolům spojovaným s obdobím adolescence. Odpovědět na otázku, kdo vlastně jsem, není jednoduché. Hledání a utváření identity bývá dlouhý a náročný proces a často se neobejde bez nepříjemných peripetií. (Carr-Gregg, 2012, s. 34) V případě románů se jedná například o ztrátu jednoho z rodičů a chybějící vzor mužské role. Nastává tak krize identity. Může ovšem nastat ihned po narození, pokud se rodiče dítěte zřeknou. Vzniká pocit samoty a odcizení, kterým ovšem může trpět i člověk, který má již dospívání za sebou. Ale právě v období adolescence je jedinec na tyto negativní prožitky nejvíce citlivý. Krize identity však může pramenit také z nedostatečné lásky v rodinném kruhu, poté dochází k většímu sepjetí s vrstevníky. V žádné jiné životní etapě není touha po trávení času s přáteli tak silná jako právě v období adolescence. Toto souvisí s psychickým odpoutáním se od rodičů a přechodem k vlastní stabilitě a nezávislosti. Avšak i nezáměr vrstevníků a narušené vztahy mohou průběh hledání vlastní identity z velké části ovlivnit, jak jsme mohli vyčíst z analýzy románů. Zvláště identita dospívajících je u obou autorů potvrzována nejen v individuálním a samostatném jednání, nýbrž především v komunikaci a empatii s druhými, ve sdílení a naslouchání. Dosažení identity není ovšem v adolescenci zcela hotové, je spojené

s dlouhodobým procesem sebepoznávání. Tento proces sebepoznávání doprovázený procesy změn je zřejmý u každého z hlavních protagonistů obou románů. Pomocí těchto změn u nich dochází k sebeuvědomování a postupnému nalézání sebe sama. (Carr-Gregg, 2012, s. 34-36) Příznačným rysem obou próz se tedy stávají prvky vývojové. Nesledujeme zde sice vývoj jedince od narození po smrt, ale čtenáři se stávají svědky konkrétních období a situací, v nichž se hrdina někam posouvá. Onen posun je vnímán spíše z hlediska duševního, mentálního. U některých protagonistů lze pozorovat změny i fyzického charakteru, avšak změny psychické v rovině obou románů jednoznačně převažují.

Motiv outsiderství je dalším spojujícím prostředkem románů. Všichni hlavní hrdinové jsou svým způsobem outsideři, jak bylo již dokázáno v analýze. Každý hrdina se něčím vymezuje vůči ostatním, což ho vyčleňuje ze společnosti.

Významnou složkou obou próz je dále motiv cesty. V případě *Čika* se jedná o běžný význam cesty spjatý s konkrétními postavami a prostředím, ve kterém se odehrává. Naproti tomu stojí román *Nazí*, ve kterém se jedná o cestu v rovině symbolické, motiv cesty zde autorka využívá spíše metaforicky. Dospívající se vydávají na nelehkou „cestu života“. Cestu zde lze interpretovat jako jakýsi symbol pouti s cílem nalezení identity a svého místa v životě a ve společnosti. Avšak v jednom bodě je možno považovat romány za zcela identické. Sylva a Robin se vydávají na dobrodružnou cestu, kdy chtějí na hranicích vypustit kojota do volné přírody a Robin si potají půjčuje otcovo auto: *Neboj, mám spoustu naježděných hodin, ujistil ji. Jediný háček je v tom, že mi není osmnáct.* (Procházková, 2009, s. 178) Ocitají se ve stejné situaci jako Čik a Maik, v ukradené Ladě, v níž se vydávají na cestu vstříc novým dobrodružstvím.

K motivu cesty se váže komparace z interkulturního hlediska. V německé literatuře se obecně spoléhá více na skutečnost, že rozličné osudy se mohou prolnout právě na cestě, s čímž se v české literatuře setkáme zřídka. Česká literatura se zaměřuje více na společnost a vztahy v ní. (Čeňková, 2006, s. 11-23) Jelikož autorka románu *Nazí*, Iva Procházková, žila po dobu jedenácti let střídavě v Německu a Rakousku, do svého díla zahrnuje rysy typické jak pro českou, tak německou společnost. Svůj román situuje jak do německého Berlína, tak do malé vesnice v severních Čechách.

Matka hlavní hrdinky Sylvy je Němka, otec Čech. Sylva je tedy napůl Češka, napůl Němka. Problém je v tom, že její rodiče žijí odděleně. Otec v již zmíněné poklidné vesnici na severu Čech, kdežto matka v ruchu velkoměsta. Otce Berlín vysává, potřebuje přírodu, matka dává přednost práci a kariéernímu růstu. Zřetelná je snaha Procházkové poukázat na svůj vlastní pohled a názor na dvě odlišné země, ve kterých prožila život. Ukazuje českou výchovu dětí spjatou s pohledem na povinnou školní docházku v protikladu k německé. Prostřednictvím otce se zdá česká výchova volnější, kdežto u matky panují přísná pravidla.

Ústředním místem obou románů se stává horký, letní Berlín, kde hlavní hrdinové zápasí sami se sebou a s nutností včlenit se do společnosti, ze které cítí obrovský strach, jelikož společenský tlak na ně je neúnosný. Berlín představuje zrychlenou dobu a předčasnou ztrátu dětství. Hrdinové zde vnímají všudypřítomnou anonymitu, nedostatek lásky, mezilidských vztahů a společenskou lhostejnost. Kromě úniků hrdinů do fantazijního či virtuálního světa, utíkají dále před tímto tlakem, a hlavně před Berlínem, avšak do světa reálného.

Čikova cesta je situována především do míst východního Německa. Romány jsou si blízké i v tom, že hlavní hrdinové žijí v postkomunistickém světě. Tato doba poznamenala jak náš národ, tak také národ německý (v Německu je ovšem ona doba spjatá s rozdělením Berlína na východní a západní). Jelikož tedy hlavní hrdinové obou románů žijí v postkomunistickém rozděleném Berlíně, kde stoupá počet přistěhovalců, řeší romány i otázku potomků přistěhovalců, tzv. Migrationshintergrund. Detailněji se touto otázkou zabývá Wolfgang Herrndorf. (www.literarni.cz)

Mezi přistěhovalce patří především hlavní hrdina Andrej Čičačov, ale také Maikova spolužačka Tatjana Cosicová. Problematika přistěhovalců však není hlavním a ústředním motivem díla. Není zbytečně vyzdvihována, ba naopak. Je vnímána jako naprosto přirozený a integrální prvek novodobé kosmopolitní společnosti. (www.literarni.cz)

V bakalářské práci se analyzují na první pohled identické romány jako zástupci literatury české a německé. Oba byly oceněny prestižními cenami v kategorii literatury pro děti a mládež. Romány mají jeden jediný společný základ a motiv, a to dospívající

generaci a negativní vlivy, které ji ovlivňují. Kromě toho se věnují problémům a nástrahám vázaným právě k tomuto období. Otázku sexuality řeší více a otevřeněji román *Nazí*, a v románu *Čik* se autor zabývá dokonce otázkou homosexuality. Oba romány postihují vývojové rysy postav ovlivněné především negativními fenomény současné společnosti. Nejvíce pozornosti je věnováno vlivu rodiny. Rodina v obou románech jako morální vzor selhává a hlavní hrdinové jsou tak svědky rozpadu manželství nebo vztahových problémů rodičů. Pokud hrdinové nějaké rodiče mají, selhávají ve své roli býtí dobrou matkou a otcem, a hrdinové se musejí postavit na vlastní nohy, převzít odpovědnost za svá jednání a začít se starat sami o sebe. Ačkoliv se tedy zdají býtí oba romány v mnoha motivech stejné, liší se jedním motivem základním. I přes to, že oba tematizují cestu mezi dětstvím a dospělostí, generačně se dají vymezit. Román *Čik* od Wolfganga Herrndorfa reflektuje období puberty. Představuje spíše přechodnou fázi mezi dětstvím a pubertou. Román *Nazí* je o schod výše. Stojí na pomyslném prahu dospělosti. Reprezentuje přechod od dospívajících k dospělosti. (Brunnerová, 2014, s. 40,41) I přes společné hlavní téma vyvstává tedy jakýsi model odlišných světů dospívání.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se některé negativní fenomény, například nefunkční rodina nebo outsiderství, promítají do současné literatury pro mládež a mladé dospělé. Dále jakým způsobem reflektuje tato problémově orientovaná literatura současný život dospívající generace, jejíž svět a potřeby tyto negativní fenomény současné společnosti ovlivňují.

Výše uvedené negativní fenomény lze chápat jako námětový okruh, z něhož současná literatura pro mládež a dospívající čtenáře může čerpat. Zároveň je můžeme označit jako tematický základ obou analyzovaných románů. Pro oba analyzované romány jsou charakteristické psychologické prvky, které s nimi souvisejí. Oba romány se soustředí na propojení světa dospívajících a dospělých. V obou románech jsou dospívající vystaveni nepříznivým vlivům a podmínkám, které je ovlivňují, a na které musí reagovat. S psychologickými prvky souvisejí také prvky sociální. Samotný sociální román má nejednoznačné hranice a je velice široce vymezen. Zabývá se jak sociálními rozdíly, tak společenskými vztahy a zákonitostmi. (www.ucl.cas.cz) A právě určité prvky a sociální témata vykazují i oba analyzované romány.

Romány často bývají označovány také jako společenské romány, neboť zobrazují mládež a jejich postavení ve společnosti. Zachycují především společenské dění ve vztahu hrdiny a společnosti. Pronikají do sociálních problémů a ukazují v návaznosti na problémy duševní život, postoje a psychologické pochody postav. Sociální prostředí, ve kterém se vztahy a konflikty odehrávají, se musí nutně odrazit také v charakteristice hrdiny. Kromě sociálního tlaku a jeho vlivu na dospívající jedince vidíme problém protínání soukromé oblasti s oblastí veřejnou. (www.ucl.cas.cz)

Kromě psychologických a sociálních rysů vykazují romány také prvky vývojové. Oba romány tedy nesou rysy vývojového románu, který patří do literatury jako jeden z mnoha románových typů. Do popředí se dostávají především momenty vývoje a zrání, a to nejen psychického. Postupné formování charakteru lze označit za hlavní motiv obou románů. Hlavní hrdina je často zobrazován jako rozpolcený, svádí se boj dobra se zlem, v hrdinech se sváří mravní síly a slabosti, radost se mísí se smutkem. Romány *Čik* a *Nazí* ukazují typické prvky vývojového románu, *Čik* více než

Nazi. Bývá často označován přímo za „Bildungsroman“, *Nazi* ne. (Čadřová, 2011, s. 4-7) v *Čikovi* sledujeme vývoj především po stránce psychické než fyzické, jelikož se děj odehrává jen během několika týdnů. Cesta do Tramtárie a chronotyp cesty má rovněž symbolické vývojové rysy. Ať už ve smyslu doslovném - putování světem či ve významu symbolickém - životní pouť. Cesta má jasně daný cíl. Na svém konci se má dojít k poznání a nabytí určité životní moudrosti. Ačkoli tedy není román *Nazi* striktně označen jako román vývojový, zobrazuje své hlavní hrdiny Sylvu, Nicklase, Evitu, Filipa a Robina v životních etapách a událostech, ve kterých se jejich nové životní zkušenosti, škola nebo prostředí, do kterého jsou zasazeni, ukazují jako činitele formující jejich charakter a světonázor. *Nazi* je spíše problémově orientovaný román, což naopak *Čik* není zcela. Jde spíše o dobrodružný příběh označený spojením „Road movie“, do kterého jsou ony problémové prvky zakomponovány.

Z komparace je zřejmé, že jelikož oba romány řadíme k problémově orientované literatuře pro mládež, shodují se v základním tématu. Konkrétně se tedy zaměřují na dospívající generaci a negativní fenomény, které jejich život ovlivňují. Hlavním motivem je hledání a budování vlastní identity. Ačkoliv se autoři románů soustředí na stejné téma a stejné či podobné motivy, přesto dle analýzy vyvstává model odlišných světů dospívání. Z hlediska interkulturního srovnání je možné říci, že romány poukazují na výchovu dětí v Čechách a Německu. V německém románu se objevují také závažnější témata související s politikou a otázkou přistěhovalců.

Resümee

Das Thema der Bakkalaureusarbeit sind die negativen Phänomene der Realität als Thema der gegenwärtigen Jugendliteratur. Um das Ziel dieser Arbeit zu erreichen wurden die Strukturanalysen von zwei problemorientierten Romane von Vertretern der deutschen und tschechischen Jugendliteratur ausgewählt. Es sind die Romane Tschick vom deutschen Schriftsteller Wolfgang Herrndorf und Die Nackten von der tschechischen Schriftstellerin Iva Procházková. Die Analyse geht davon aus, dass die Entwicklungstendenzen deutscher und tschechischer geschriebener Literatur für Kinder und Jugendliche zusammengefasst wurden.

In dem ersten Teil der Arbeit, werden die negativen Phänomene der Realität beschrieben, die meistens die Grundsteine für das Thema der sozialen, problemorientierten Literatur legen. Die sogenannten negativen Phänomene, kommen in der Gesellschaft öfters vor. Phänomene, die in der Literatur reflektiert werden, sind nicht immer lebensgefährlich. Man spricht in erster Linie über Alkoholismus, Gewalt oder Drogenabhängigkeit. Thematisiert werden auch die sozialen Phänomene, die weniger schwerwiegend sind aber Kindern, Jugendlichen und ihrer Psyche eine zu hohe Belastung zutragen. Ein solches Phänomen, das in einer Gesellschaft immer häufiger auftritt, ist die Scheidung. In beiden Romanen tritt vor allem das Thema gebrochene, unvollständige oder fehlende Familie auf. Diese Probleme und negativen Erscheinungen zu bearbeiten, ist gerade der Zweck der sozialen, problemorientierten Literatur. Ihre Grundcharakteristik ist der multidirektionale Text. Der Hauptvertreter dieser problemorientierten Literatur ist der problemorientierte Roman, den man zu einer Art von sozialem Roman zählt. Problemorientierte Romane in der Literatur für die Jugend, reflektieren die aktuellen Probleme ihrer Welt. Häufige Merkmale dieser problemorientierten Romane für Jugendliche, sind psychologische, soziale Merkmale oder Entwicklungsmerkmale. Psychologische Merkmale bei Romanen, werden vor allem mit dem Abbild der negativen Phänomene verbunden. Diese negativen Phänomene wirken auf die Jugend. In beiden Romanen werden ihre Emotionen und Gefühle beschrieben. Mit der Hoffnung, der Jugend zu helfen, werden diese Literaturen hauptsächlich von Erwachsenen geschrieben, mit der Absicht, die Psyche des Einzelnen zu beeinflussen. In Bezug auf ihre psychischen Probleme und inneres Leben, erscheinen

hier auch soziale Merkmale, die sich in erster Linie auf die sozialen Beziehungen und Kontakte der Jugend mit der Außenwelt konzentrieren. Meistens mit ihrer Familie und Freunden. Sie zeigen somit die Position der jungen Menschen in der Gesellschaft. Die Hauptprotagonisten entwickeln sich im Laufe dieser Prüfungen des Lebens. Es geht um die um die psychische als auch um die physische Entwicklung. Die psychische Entwicklung kann man häufiger in den Romanen sehen. Bei analysierten Romanen ist es möglich alle Merkmale zu untersuchen. Es ist daher möglich zu sehen, wie in einen Roman viele Romantypen eindringen. In diesem Fall ist es ein Sozialroman, Psychologieroman und Bildungsroman.

Die Entwicklungstendenzen der zeitgenössischen Jugendliteratur werden auf die Ergebnisse der Untersuchungen der tschechischen und deutschen Literatur für Kinder und Jugend vorgezigt. Die Untersuchungen aber berücksichtigen und beziehen auch die Schaffung von internationalen Autoren ein. Als Gegenwartsliteratur versteht man in dieser Arbeit die Literatur seit 1989. Die Entstehung dieser postmodernen Literatur beeinflusste besonders früheres Geschehen. In der deutschen Literatur ist es vor allem die Umwandlung von Paradigmen, die eine Änderung in Bezug auf den Empfänger zum Text brachte. Die Literatur ist seit diese Umwandlung universell und künstlerische Texte werden als multidirektional zitiert. Seit den 90er Jahren, beginnen die Autoren auf der philosophischen Tiefe des Textes zu verzichten und die Literatur nähert sich somit mehreren Lesern. Das Hauptmerkmal ist die Vielfalt der Genres und der Themen. Seit folgt eine beschleunigte Entwicklung der Gesellschaft, auf die auch die Literatur mit ihrer Schematisierung reagiert. Auf Grund der Untersuchungen herrscht in der tschechischen Literatur im Allgemeinen Fantasy. Diese dient vor allem der Erholung, um sich auszuruhen und von all den Problemen und Verantwortlichkeiten weg zu kommen. Im Gegensatz zu Deutschland konzentriert sich die Jugendliteratur auf ernstere Themen. Vor allem problemorientierte Romane schieben Fantasy-Literatur ab. Aber auch Fantasy ist im Vordergrund des Interesses. Allgemein sagt man, dass die deutsche Literatur aufgrund einer Reihe von Autoren und einer größeren Flexibilität, gegenüber der tschechischen Literatur einen Vorsprung hat.

Die Analyse zeigt, dass die Literatur für Kinder und Jugendliche nicht nur die lebensbedrohlichen Probleme (z. B.: Drogen, Alkohol und Kriminalität) sondern auch

über übliche Sachen reflektiert. Es geht vor allem um die nicht-funktionierte Familie. Dieses Thema erscheint in beiden analysierten Romanen in verschiedenen Formen. Nebenbei sieht man auch das Problem der Integration von Kindern ins Kollektiv, die Unterbrechung der Kommunikation und Beziehungen mit ihren Freunden und anderen Menschen. Aus der durchgeführten Analyse ergibt sich, dass die negativen Phänomene in der gegenwärtigen Literatur für Kinder und Jugendliche oft erscheinen. Also kann man sie als eine Entwicklungstendenz interpretieren.

Aus einer interkulturellen Perspektive stellen beide Romane unterschiedliche Ansichten über Erziehung vor, die nach der Kultur und sozialen Möglichkeiten abhängig sind. Obwohl sich beide analysierte Werke auf das gleiche Thema konzentrieren und die gleichen oder ähnlichen Motive nutzen, beschreiben verschiedene Formen der Jugendwelt. Im deutschen Roman wird unter anderem das Thema vertreten, das die Frage der sozialen und kulturellen Integration der Einwanderer öffnet.

Seznam pramenů a literatury

Beletrie:

- HERRNDORF, W. *Čik*. Přel. Michaela Škultéty. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0671-8.
- HERRNDORF, W. *Tschick*. Rowohlt Berlin, Berlin 2010, ISBN 978-3-87134-710-8.
- PROCHÁZKOVÁ, I. *Die Nackten*. Düsseldorf: Sauerländer, 2009, ISBN 978-3-7941-8081-3.
- PROCHÁZKOVÁ, I. *Nazi*. Praha a Litomyšl: nakl. Paseka, 2009. ISBN:9788074322754.

Odborná literatura:

- BRUNNEROVÁ, A. *Vybrané problémy dospívání z pohledu současné literatury pro adolescence*. Brno, 2014. 95 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Mgr. Luisa Nováková, Ph.D.
- BUČKOVÁ, T. *Dětské světy a fenomény reality v německy psané problémově orientované literatuře pro mládež v poslední třetině 20. a na začátku 21. století. Model literární komunikace ve vyučování němčině jako cizímu jazyku*. Praha, 2009. 381 s. Disertační práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. Gabriela Veselá, CSc.
- BUČKOVÁ, T. *Proměna paradigmat, proměna románu*. Ladění, 2007, roč. 12, č. 1, s. 2 - 9. ISSN 1211 - 3484.
- BUČKOVÁ, T. *Proměna paradigmat a žánru (2)*. Ladění, 2008, roč. 13, č. 3, s. 10-14. ISSN 1211 - 3484. (GAUK 252-261, 2008).
- CARR-GREGG, M. *Psychické problémy v dospívání*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0062-8.
- ČAĐOVÁ, D. *Pedagogická problematika v literatuře: Bildungsroman*. Brno, 2011, 62 s. Bakalářská práce na Fakultě humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Mgr. Michal Vavřík.

- ČEŇKOVÁ, J. a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.
- EWERS, H. H. (Hrsg.) *Jugendkultur im Adoleszenzroman. Jugendliteratur der 80er und 90er Jahre zwischen Moderne und Postmoderne*. Weinheim – München : Juventa Verlag, 1994. ISBN 3-7799-0448-9.
- NIELSEN SOBOTKOVÁ Veronika a kol.: *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, ISBN 978-80-247-4042-3.
- NÜNNING, A. (ed.) *Lexikon teorie literatury a kultury. Koncepce / osobnosti / základní pojmy*. Rozšířeno o 45 českých hesel. TRÁVNÍČEK, J. / HOLÝ, J. (editoři českého vydání). Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.
- LOVASOVÁ, L. Láska a partnerství. In *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. s. 41-61. ISBN 80-239-4482-7.
- LOVASOVÁ, L. Rodinné vztahy. In *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. s. 15-36. ISBN 80-239-4482-7.
- PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. Třetí vydání. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MME Mercury Music & Entertainment. ISBN 978-80-239-9284-7.
- POLÁKOVÁ, J. *Zobrazení násilí v literatuře pro děti a mládež. Se zvláštním zřetelem na německy psanou literaturu*. Brno: Marek Konečný, 2008. ISBN 978-80-903860-1-3.
- SCHMIDOVÁ, K. Rozvody, rozchody rodičů a děti. In *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. s 35-57. 978-80-904920-0-4.
- SLADOVÁ, J. a kol.: *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, ISBN 978-80-244-4025-5.
- ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2947-3.
- URBANOVÁ, S. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Vobotia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.
- URBANOVÁ, S. a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Olomouc: Vobotia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.
- WILD, R. (Hrsg.) *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*. 2. Auflage. Weimar - Stuttgart : J. B. Metzler Verlag, 2002. ISBN 3-476-01902-0, 3.

vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Weimar - Stuttgart : 2008. ISBN 978-3-426-01980-6.

Internetové zdroje:

- *Odborný internetový magazín* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.mediasres.cz/filosofie-a-psychologie/1878-roman-cetl-socialne-nezadouci-jevy-u-deti-a-mladeze.htm>>
- *Deutscher Jugendliteraturpreis* [online]. Citováno dne 15. 4. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.djlp.jugendliteratur.org/>> <http://www.djlp.jugendliteratur.org/archiv_datenbanksuche-26.html>
- *Magnesia litera* [online]. Citováno dne 15. 4. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.magnesia-litera.cz/>> <<http://www.magnesia-litera.cz/#archiv>>
- *Národní pedagogické muzeum a knihovna Jana Amose Komenského* [online]. Citováno dne 15. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.npmk.cz/knihovna/suk-vysledky-prechozich-rocniku>>
- *Ibby* [online]. Citováno dne 15. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.ibby.cz/>> <<http://www.ibby.cz/index.php/zlata-stuha-historie>> <http://www.ibby.org/fileadmin/user_upload/HL_2012.pdf>
- *iLiteratura.cz* [online]. Citováno dne 21. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/30613/herrndorf-wolfgang-cik>> <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/26667/prochazkova-iva-nazi>>
- *Databazeknih.cz* [online]. Citováno dne 21. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.databazeknih.cz/knihy/cik-127084>> <<http://www.databazeknih.cz/knihy/nazi-21122>>
- *Spisovatele.cz* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://www.spisovatele.cz/iva-prochazkova>>
- *Iva Procházková* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL: <<http://ivaprochazkova.com/>>

- <<http://ivaprochazkova.com/nazi/>>
<<http://ivaprochazkova.com/recenze/>>
- *Spiegel.de* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.spiegel.de/kultur/literatur/wolfgang-herrndorf-ist-tot-a-918864.html>>
  - *Ústav pro českou literaturu AV ČR* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/1987/PCML/13.pdf>>
  - *Literární.cz* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/wolfgang-herrndorf-cik_9390.html#.VwwQCqSLTDd>
  - *Amazon.de* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.amazon.de/Die-Nackten-Iva-Proch%C3%A1zkov%C3%A1/dp/379418081X>>
  - *Nakladatelství Argo* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.argo.cz/knihy/167934/cik/>>
  - *Klub Knihomolů* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.klubknihomolu.cz/18703/zn-prusvih-snadno-a-rychle-h/>>
  - *Vědecká knihovna v Olomouci* [online]. Citováno dne 27. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.vkol.cz/kalendar-akci-detail.php?akce=prezentace-knihy-cik-s-michaelou-skultety>>
  - *Süddeutsche Zeitung* [online]. Citováno dne 25. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.sueddeutsche.de/kultur/wolfgang-herrndorf-tschick-zauberisch-und-superporno-1.1011229>>
  - *Zeit online* [online]. Citováno dne 25. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.zeit.de/kultur/literatur/2010-10/tschick-roman>>
  - *Frankfurter Allgemeine Feuilleton* [online]. Citováno dne 25. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/autoren/im-gespraech-wolfgang-herrndorf-wann-hat-es-tschick-gemacht-herr-herrndorf-1576165.html>>
  - *Divadlo U22* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL:
<<http://divadlou22.cz/>>

- *Diplomová práce* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL: <https://is.muni.cz/th/135647/pdf_m/Diplomova_prace_1.txt>
- *Bakalářská práce* [online]. Citováno dne 18. 3. 2016. Dostupné z URL: <https://theses.cz/id/1u7pw9/bak__prace.pdf_>

Přílohy

Pro ilustraci autorského stylu jsou zde přiloženy jednotlivé ukázky obou románů v originálním znění.

I. Tschick

Von innen sah der Lada noch kaputter aus als von außen. Unter dem Lenkrad hingen Kabel raus, ein Schraubenzieher steckte unterm Armaturenbrett. (Herrndorf, 2010, S. 82)

Ich wusste, ehrlich gesagt, nicht mal, was strafmündig heißt. Also, so ungefähr schon. Aber nicht genau. (Herrndorf, 2010, S. 83)

,Du nervst, echt. Mein Großvater wohnt irgendwo am Arsch der Welt in einem Land, das Walachei heißt. Und da fahren wir morgen hin.‘ (Herrndorf, 2010, S. 98)

Aus Tschicks Redebeiträgen konnte man wirklich nicht schließen, ob er dumm oder klug war oder irgendwas dazwischen. (Herrndorf, 2010, S. 47)

Ich hatte nie einen Spitznamen. Ich meine, an der Schule. Aber auch sonst nicht. Maik. Nicht Maiki, nicht Klinge und der ganze andere Qatsch auch nicht, immer nur Maik. Außer in der Sechsten, da hieß ich mal kurz Psycho. Das ist auch nicht große Bringer, wenn man Psycho heißt. Aber das dauerte nicht lang, und dann hieß ich wieder Maik. (Herrndorf, 2010, S. 21)

,Wieso heißt er der eigentlich Psycho? Der ist total langweilig. Ja, echt, warum heißt die Schlaftablette eigentlich Psycho?‘ Und seitdem heiße ich wieder Maik. Und es ist noch schlimmer als vorher. (Herrndorf, 2010, S. 35)

Es kann sein, dass man langweilig ist und keine Freunde hat. Und ich fürchte, das ist mein Problem. (Herrndorf, 2010, S. 21)

Eine Alkoholfahne. Ich saß drei Plätze vom Gangweg und hätte seine Getränkeliste der letzten vierundzwanzig Stunden zusammenstellen können. (Herrndorf, 2010, S. 46)

Das war die Scheißschule, und das war das Scheißmädchenthema, und da gab es keinen Ausweg. Dachte ich jedenfalls immer, bis ich Tschick kennenlernte. (Herrndorf, 2010, S. 40)

Denn natürlich war Tatjana schon immer in meiner Klasse. Aber bemerkt hab ich sie ers in der Siebten. Warum, weiß ich nicht. Aber in der Siebten hatte ich sie auf einmal vol lauf dem Schirm, da fing das ganze Elen dan. (Herrndorf, 2010, S. 23)

„Bist du schwul?“ „Was?“ „Ich hab gefragt, ob du schwul bist.“ „Hast du sie noch alle?“ (Herrndorf, 2010, S. 85)

Tschick war mit dem Kopf auf das Armaturenbrett gesunken. Ich legte eine Hand in seinen Nacken, und dann saßen wir da und hörten „Ballade pour Adeline“, und ich dachte einen Moment darüber nach, auch schwul zu werden. (Herrndorf, 2010, S. 214)

„Hast du schon mal gefickt?“ fragte Isa. „Was?“ „Du hast mich gehört.“ Sie hatte ihre Hand auf mein Knie gelegt, und mein Gesicht fühlte sich an, als hätte man heißes Wasser draufgegossen. (Herrndorf, 2010, S. 171)

„Du hast dich nicht schon wieder verliebt?“ fragte Tschick, als er mich vom Asphalt aufsammelte. „Im Ernst, du hast ja echt tein glückliches Händchen mit Frauen, oder wie sagt man so?“ (Herrndorf, 2010, S. 177)

Mutter auf der Schönheitsfarm. Die ja nicht wirklich eine Schönheitsfarm war. Obwohl meine Mutter tatsächlich immer etwas besser aussah, wenn sie von dort zurückkam. Aber eigentlich ist es eine Klinik. Sie ist ja Alkoholikerin. (Herrndorf, 2010, S. 16)

Auf dem Gymnasium habe ich dann erst mal niemanden kennengelernt. Ich bin nicht wahnsinnig gut im Kennenlernen. Und das war auch nie das ganz große Problem für mich. (Herrndorf, 2010, S. 23)

„Ich muss dir ein Geheimnis verraten, sagte ich. Ich bin der größte Feigling unter der Sonne. Der größte Langweiliger und der größte Feigling“ (...). (Herrndorf, 2010, S. 212)

Okay fand ich immerhin, dass mein Vater gar nicht es versuchte, irgendein großes Theater abzuspielen. Hatte er eigentlich auch nicht nötig. Zwischen meinen Eltern war

so weit alles klar. Meine Mutter wusste, was mein Vater machte. Und mein Vater wusste auch, was meine Mutter machte. Und wenn sie allein waren, schrien sie sich an. Was ich lange nicht begriff, war, warum sie nicht entscheiden ließen. (Herrndorf, 2010, S. 70)

„Ist nur geliehen, nicht geklaut,“ sagte Tschick. „Stell ich nachher wieder hin. Haben wir schon öfter gemacht.“ „Wer wir?“ „Mein Bruder.“ (Herrndorf, 2010, S. 82)

Wie kommst du denn auf Langweilweiler? fragte Tschick, und ich fragte ihn, ob er eigentlich wusste, warum ich überhaupt mit ihm in die Walachei gefahren wäre. Nämlich weil ich der größte Langweiliger war, so langweilig, das ich nicht mal auf eine Party eingeladen wurde, zu der alle eingeladen wurden, und weil ich wenigstens einmal im Leben nicht langweilig sein sollte (...). (Herrndorf, 2010, S. 213)

„Du bist da reingerissen worden von diesem russischen Assi. Und das erzählst du dem Richter, egal, was du der Polizei vorher erzählt hast, capisce? Capisce?“ (Herrndorf, 2010, S. 230)

Das machen die gern beim Jugendgericht, dass sie das Verfahren gegen einen einstellen, damit er als Zeuge gegen den anderen aussagen muss. Und normal bist du derjenige, gegen den das Verfahren eingestellt wird, außer du bist zu scheißedämlich. Aber verlass dich darauf: Dein assiger Russe ist nicht dämlich wie du. Der kennt das schon. Der hat schon eine richtige kriminelle Karriere hinter sich, Ladendiebstahl mit seinem Bruder, Schwarzenfahren, Betrug und Hehlerei. Ja, da guckst du. Die ganze assige Sippschaft ist so. Hat er dir natürlich nicht erzählt. Und der hat auch kein solches Elternhaus vorzuweisen, der lebt in der Scheiße. In seiner Sieben-Quadratmeter-Scheiße, wo er auch hingehört. Der kann froh sein, wenn er in ein Heimt kommt. (Herrndorf, 2010, S. 229)

Ich konnte Tschick von Anfang an nicht leiden. (Herrndorf, 2010, S. 41)

Ich dachte nämlich, dass sie mich jetzt wahrscheinlich wieder Psycho nennen würden. Und dass es mir egal war. Ich dachte, dass es Schlimmeres gab als eine Alkoholikerin als Mutter. Auch an Horst Fricke und sein Carpe diem musste ich denken. (Herrndorf, 2010, S. 253)

„Wir könnten meine Verwandtschaft besuchen. Ich hab einen Großvater in der Walachei.“ „Und wo wohnt der?“ „Wie, wo wohnt der? In der Walachei.“ „Hier in der Nähe oder was?“ „Was?“ „Irgendwo da draußen?“ „Nicht irgendwo da draußen, Mann. In der Walachei.“ (Herrndorf, 2010, S. 97)

Kritik – Tschick

Ein Resümee, das Maik, der Ich-Erzähler, gegen Ende zieht, lautet: Die Welt ist schlecht, und der Mensch ist auch schlecht. Trau keinem, geh nicht mit Fremden und so weiter. Das hatten mir meine Eltern erzählt, das hatten mir meine Lehrer erzählt, und das Fernsehen erzählte es auch. Wenn man Nachrichten kuckte: Der Mensch ist schlecht. Wenn man Spiegel TV kuckte: „Der Mensch ist schlecht. Und vielleicht stimmte das ja auch, und der Mensch war zu 99 Prozent schlecht. Aber das Seltsame war, dass Tschick und ich auf unserer Reise fast ausschließlich dem einen Prozent begegneten, das nicht schlecht war.“ (www.sueddeutsche.de)

Hand aufs Herz: Wann haben Sie das letzte Mal Worte wie "vollgeschifft", "endgestört", "endbescheuert", "Dackelgesicht" oder "Arsch offen" in einem literarischen Text gelesen? Und sich dabei köstlichamüsiert, geradezu kaputtgelacht, nicht allein der Wortwahl wegen, sondern weil dieser Text zudem voller großartiger Situationskomik steckt? Schon lange nicht mehr, gar noch nie? (www.zeit.de)

Dann sollten Sie sich sofort Wolfgang Herrndorfs Roman Tschick besorgen, der von Anfang bis Ende ein großer literarischer Spaß ist. (www.zeit.de)

II. Die Nackten

Die Pubertät ist ein eigenartiger Zustand. Nicht wiederholbar. In der Pubertät ist Mensch nackt, also berührt ihn alles direkt. Die Berührung ist erregend und schmerzhaft zugleich. Es dauert nur zu kurz. Viel zu kurz. (Procházková, 2009, S. 32)

Die Schuhabteilung erstreckt sich über das ganze Stockwerk des Kaufhauses. Sylva wartet, bis die Verkäuferin ihr die passende Größe der Turnschuhe bringt, die sie sich ausgesucht hat, und dabei lässt sie den Blick über die Säulen der Schuhkartons um sich herum gleiten. Sie überlegt, wie viele Kaufhäuser es in Berlin gibt, wie viel in diesen

täglich verkauft wird, was für Mengen Schuhe in allen Ecken Europas herumliegen. Ihr Urgroßvater würde sich im Grabe umdrehen, dieser häufige Ausspruch ihres Vaters fällt ihr gerade ein. (Procházková, 2009, S. 86)

Die Sonne ist untergegangen, der Fluss hat seinen Glanz verloren, und am Himmel ziehrn weiße und graue Wolken Etwas liegt in der Luft. Hoffentlich ein kräftiger Schauer. Es hatte schon eine ganze Ewigkeit nicht geregnet. Die meisten Gärten sahen aus wie nach einem Brand. Keine Blumen, gelber Rasen, trockenes Laub am Boden. Die Heinersdorfer Kleingartenkolonie hatte sich im Laufe des Sommers in eine Prärie verwandelt. (Procházková, 2009, S. 169)

Also weiter durch die Potsdamer Straße zum Platz ohne Rücksicht darauf, dass man bei jedem Atemzug die Hitze der heißen Pflastersteine bis tief in Bronchien spürt. Zum Glück werfen die mächtigen Hochhäuser tiefe Schatten und die Einkaufspassagen sind klimatisiert. (Procházková, 2009, S. 87)

Robin erreicht den nächsten Sessel und hebt ihn an, um ihn der Sonne zuzudrehen, als er sie plötzlich bemerkt. (Procházková, 2009, S. 66)

Ich beende die Durchsuchung des Sekretärs und öffne den Schrank. Es hängt immer noch Vaters Anzug drin. Ich kann mich nicht erinnern, wie Vater darin ausgesehen hat. (Procházková, 2009, S. 98)

Ich wüsste gern, was die sich alles reinpfeift. Von mir kriegt sie manchmal Pillen und Gras, manchmal Hasch, aber ich vermute, dass sie durch Eigeninitiative noch viel mehr auftreibt. (Procházková, 2009, S. 36)

„Also werdet euch mal einig bitte“ sagte Sylva, die sich schon damals wie ein Vermittler zwischen den Elternteilen fühlte. Leider hatte sie selten Erfolg. (Procházková, 2009, S. 14)

Sie sind sich nicht einig geworden. Dass Mutter in Berlin blieb und Vater zurück nach Tschechien zog, hielt vielleicht ihre Beziehung am Leben. Vielleicht ist eine zweihundertfünfzig Kilometer lange Entfernung zwischen Eheleuten ideal. (Procházková, 2009, S. 14)

„Meine Tochter verstehe ich sehr gut.“ „Wenn Sie ihre Tochter so gut verstehen, dann erklären Sie mir, warum sie nicht in die Schule geht. Im ersten Halbjahr hat sie 255 Fehlstunden.“ „Entschuldigte Fehlstunden, Herr Profus.“ „Sie müssen mich nicht daran erinnern. Ich weiß, dass Sie sie entschuldigt haben. Aber warum? Warum dulden Sie ihre Schulschwänzerei?“ (Procházková, 2009, S. 5)

„Geh zumindest vier Tage die in Woche hin,“ insistierte er. „Damit sie sehen, dass du dir Mühe gibst.“ (Procházková, 2009, S. 22)

Ihrer Mutter ähnelt sie jedenfalls nicht – sie strahlen unterschiedliche Energien aus. Sie haben auch eine unterschiedliche Statur und völlig unterschiedliche Gerüche. Sylvas Mutter ist zart, wirkt tatkräftig und riecht nach teuer Kosmetik. Sylva ist eher robust und riecht nach sich selbst. (Procházková, 2009, S. 110)

Die üblichen Verhaltensweisen der Zivilization engten sie ein. Sie konnte sich nicht anständig benehmen. Sie war nicht gerne in Gesellschaft. Es war eine Qual sich anzupassen. Sie brach Regeln und Gewohnheiten, egal wo sie sich aufhielt. (Procházková, 2009, S. 19)

„Niklas, weißt du, was mich wirklich freut? Ich bin wirklich, wirklich, aber wirklich froh, dass dein Vater das hier nicht erleben muss.“ (Procházková, 2009, S. 36)

„Du musst die Hausordnung befolgen, Evita, ob es dir gefällt oder nicht. Bis wann war Ausgang?“ „Bis sechs.“ „Jetzt ist es Viertel nach sieben. Du bist mehr als eine Stunde zu spät. Wo bist du gewesen?“ „Hier und da.“ „Ich mache es nicht gerne, aber ich muss dich bestrafen. Es wäre sonst denen gegenüber nicht fair, die sich an die Hausordnung halten. Bist du damit einverstanden?“ Sie nickt, damit sie die Predigt endlich hinter sich hat. Das Putzen die Stühle in der Kapelle ist keine Strafe, das wird sie der Schwester Callista jedoch nicht sagen. Es ist besser, als im Gemeinschaftsraum Scrabble zu spielen oder die dreitausende Folge von Gute Zeiten Schlechte Zeiten zu schauen. (Procházková, 2009, S. 76)

Schon wollte er ihrer Vorschlag. An die mörderische Hitze hinter den Fensterscheiben. An den Vater. „Du bist schon ein Mann, Robin, ich verlasse mich auf dich.“ (Procházková, 2009, S. 116)

„Hast du schon Körbchengröße C, stimmt’s?“, hatte Katerina im Herbs beim Sportunterricht gesagt. Für Katerina waren Körpermaße - männliche und weibliche - das wichtigste Thema. (Procházková, 2009, S. 11)

„Warte...Robin, nein...ich will nicht. Lass es, Robin!“ Lassen? Jetzt lassen? Das geht doch nicht! Das kann sie nicht ernst meinen. Sie sagt das bestimmt nur so. Für sie ist es das erste Mal. Für ihn auch. (Procházková, 2009, S. 69)

„Was hat sie ihnen gesagt?“ „Das ich...“ „Wirst du den Satz jetzt zu Ende sagen, oder muss ich es dir aus der Nase ziehen?“ „Sie behauptet, dass ich sie vergewaltigt habe.“ (Procházková, 2009, S. 63)

Zu Hause wird sie eine kalte Dusche nehmen und alles von sich abwaschen, auch Niklas. Vor allem Niklas. Warum sollte sie sich den Kopf über jemanden zerbrechen, der ihn dauernd zu verstehen gibt, dass sie um ihren Kram kümmern soll, der ihr ausweicht, der sich sogar vor ihr versteckt? Sie wird nicht mehr an ihn denken. Sie schiebt ihn in eine Ecke ihrer Erinnerung, nichts weiter. Eine Art Glücksbringer aus Kindheit, der sie eine Zeit lang beschützt, aber schließlich seine Macht verloren hat. Genauso wird sie es machen. (Procházková, 2009, S. 125)

Ich habe das schönste Mädchen in Frierichshain, vielleicht in ganz Berlin. Ich verdächtige sie, unsterblich zu sein. Sie stand bestimmt schon den Malern Modell, die die ägyptischen Tempel und Pyramiden schmückten. Oder sie ist die Königin Nofretete höchstpersönlich. (Procházková, 2009, S. 37)

Alles, was ich an Nachmittagen oder Wochenenden verdiene, krallen sich die Dealer in Hasenheide. Da sind auch schon mein Handy und die Kamera gelandet. Ich frage mich, was jetzt an der Reihe ist. Viel bleibt nicht mehr. (Procházková, 2009, S. 37)

„Bis morgen Abend,“ hatte Herr Butzke gesagt. „Sonst steckst du in der Patsche!“ Für ihn ist es kinderleicht, vierhunderfünfzig Euro aufzutreiben. Er macht einfach den Geldbeutel auf. Oder den Safe. Im äußersten Fall geht er zum Geldautomaten. Ich würde am Automaten leer ausgehen. Also bleibt mir nichts anderes übrig, als weiterzustöbern. Der Flur und die Küche sind schon durchsucht, jetzt noch Mutters Zimmer. (Procházková, 2009, S. 97)

Vor lauter Ungeduld werde ich immer wütender. Schließlich ziehe ich so fest daran, dass der Verschluss abbircht. Die Handtasche fällt auf den Boden und der Inhalt verteilt sich auf dem Teppich. Ich staune. Ich bin staune. Ich bin auf eine Goldader gestoßen. Ich sinke auf Knie, hebe den verstreuten Schmuck vom Teppich auf und lobe die geheimen Kräfte, die die Hand über mich halten, oder wer sonst für dieses Wunder Verantwortlich ist. ‚Danke!‘, schreie ich in die leere Wohnung hinein. ‚Das vergesse ich euch nie!‘ (Procházková, 2009, S. 103)

Und dann...Der erste Schuss war der beste. Mit Abstand. (Procházková, 2009, S. 83)

‚Sei nicht dumm, wohin so eilig? Ist Hanf nicht genug?‘ Am Anfang war es genug, dann brauchte sie mehr. (Procházková, 2009, S. 83)

‚Was ist mit deinen Augen?‘, fragte ich. ‚Augenentzündung, wahrscheinlich.‘ ‚Diese Augenentzündung steht nicht zufällig in direkter Verbindung zu deinen Unterarmen?‘ ‚Wie meinst du das?‘ ‚Du weißt, wie ich das meine.‘ Sie schüttelte den Kopf. ‚Speedies sind lichtscheu. Ist dir das schon mal aufgefallen?‘ ‚Was hat das mit mir zu tun?‘ Ich wusste nicht, ob sie Speed oder was anderes nahm, aber das war ja sowieso nebensächlich. Ich ergriff ihren Ellbogen. Sie wollte ihn wegziehen, aber das ließ ich nicht zu. Mit der einen Hand hielt ich sie fest, mit der anderen schob ich den Ärmel zurück. Ihr Unterarm sah schlimmer aus als beim letzten Mal. (Procházková, 2009, S. 100)

‚Ich fürchte, dass er nicht lange überlebt.‘ ‚Schon möglich, aber er landet wenigstens nicht hinter Gittern. Robin! Tu nicht so, als ob du den Unterschied nicht verstehst! Er bleibt frei! Er kann machen, was er will!‘ ‚Eine Woche Freiheit? Zwei Wochen?‘ ‚Meinst du, es lohnt sich nicht? Als ich klein war, waren zwei Wochen für mich eine Ewigkeit‘ ‚Und wenn es nur zwei Tage sind? Ein paar Stunden?‘ ‚Man kann das Maß der Freiheit doch nicht in Zahlen ausdrücken.‘ (Procházková, 2009, S. 212)

‚Was die Freiheit für dich nicht ist, kann sie ja für mich sein. Jeder von uns hat in sich irgendein Erlebnis versteckt, das die persönlichen Wünsche und Vorstellungen beeinflusst, auch die Vorstellung von Freiheit. Nur ist die Vorstellung nicht auf andere übertragbar.‘ (Procházková, 2009, S. 217)

„Wonach sehnst du dich dann?“, fragte der Vater. „Am liebsten würde ich nach Alaska oder Lappland fahren. Oder nach Sibirien. Ich würde wie die Naturvölker leben. In der Wildnis.“ „Wovon würdest du leben?“ „Ich würde Fische fangen.“ (Procházková, 2009, S. 23)

Die eintönigen Stunden stumpften sie ab, und in Sylva breitete sich das verzweifelte Gefühl aus, im Schulgemäuer ihre Zeit zu vergeuden. Tote Zeit. Ganz deutlich sah sie, wie die abgestorbenen Zeiteinheiten am Himmel kleiner wurden und hinter dem Fensterrahmen verschwanden. Ende November hielt sie es nicht mehr aus, und anstatt in die Schule zu gehen, ging sie in den Wald. (Procházková, 2009, S. 20)

Hätte er doch lieber den Mund gehalten, sich zu ihr gedreht und sie leidenschaftlich geküsst. Davon hielt ihn aber seine intellektuelle Art und die Angst, sich lächerlich zu machen, ab. Er ließ sich nie zu impulsiven Gefühlsausbrüchen hinreißen. (Procházková, 2009, S. 17)

Wir standen an einer Bushaltestelle, umarmten und küssten uns, und es war uns egal, dass uns alle angeglotzt haben. Vielleicht glotzten sie auch nicht, was weiß ich. Ich vergaß die Außenwelt einfach. Zum ersten Mal in meinem Leben... (Procházková, 2009, S. 229)

Er sprang vor und biss dem Polizisten mit aller Kraft, knapp unterhalb des kurzen Ärmels, in den braun gebrannten Arm. Die Tat ist die klarste Antwort. (Procházková, 2009, S. 199)

In der Berliner Schule brachte ihr das bereits den Ruf ein, eigenartig zu sein. Der Einzige, mit dem sie ungezwungen reden konnte, war Niklas, der allerdings auch nirgends einzureihen war. Außenseiter – selbst gewählte. (Procházková, 2009, S. 19)

Er wechselte seine T-Shirts und Hemden jeden Tag, morgens und abends duschte er und wurde seinen typischen Geruch trotzdem nie los. Er gewöhnte sich an, es Gestank zu nennen, weil es alle so nannten, aber insgeheim empfand er Schweiß als etwas Angenehmes. Etwas Lebendiges. Etwas absolut Natürliches. (Procházková, 2009, S. 65)

„Du riechst nach Schweiß“, pflegte Melinda ihn zu informieren. Vorwurfsvoll, mit gerümpfter Nase. „Wechselst du denn deine Klamotten nicht?“ (Procházková, 2009, S. 65)

Dass er mit siebzehn die Bildung zu seinem Lebensziel erklärte und täglich an die sechzig Seiten Fachliteratur las, machte noch kein Alpha-Männchen aus ihm. (Procházková, 2009, S. 18)

Vaters Erinnerungen reichen nach Nostalgie, aber Sylva weiß, worum es ihm geht. Es ist alles zu viel. Es ist nicht mehr genug, sondern Verschwendung. Seiner Meinung nach umgeben wir uns mit Dingen, die wir nicht brauchen, wir haben das Gefühl für Verhältnismäßigkeiten verloren. (Procházková, 2009, S. 86)

Mutter ist anders. Sie denkt nicht in globalen Maßstäben. Schöne Sachen anzuhaben, sich hmit schönen Sachen zu umgeben und schönen Sachen auf die Welt zu helfen, das freut sie. (Procházková, 2009, S. 87)